

ब्राह्मणानुं
नित्यकर्म.

— — —
रपावी प्रमिद्वना

रा. रा. भाईगड्डर नानाभाई,
मालीसीटर—

होनवा रा. पा. मुंबइ.

(मुबइ ब्राह्मण चायाशी ब्रातिना प्रमुख)
आधिकारी द्विजाने विनामूल्य आपवायाटे.
बहार गमना अधिकारी द्विजोण पोस्टतमान
अथ भानानी टिकिट मोकलवा

आ पुश्तक मळतान ठेकानु—

चायाशी शानिना पाठशालामां पाजरापाल
सुतार गली त्रिवेंडी दयाशंकर देव
शंकर पाप्पेशी मल्लेशी

गुजरात विधानीठ अशुभम
महाराष्ट्र संमेलन

१०८-५

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૦૯૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ધર્મશાસ્ત્રોનું નિબંધ

વિષય પર : ૪૦૯૬૫૨૩

॥ श्रीशिवायनमः ॥

[उत्थान, शौच, दंतधावन अने स्नान.]

प्रातःस्मरामि हृदि संस्फुरदात्मतत्त्वं
सच्चित्सुखं परमहंसगतिं तुरीयम् ।
यत्स्वप्नजागरसुषुप्तिमवैति नित्यं
तद्ब्रह्म निष्कलमहं न च भूतसंघः ॥ १ ॥
प्रातर्भजामि मनसो वचसामगम्यं
वाचो विभान्ति निखिला यदनुग्रहेण ।
यन्नेति नेतिवचनैर्निगमा अवोचु—
स्तं देवदेवमजमच्युतमाहुरद्र्यम् ॥ २ ॥
प्रातर्नमामि तमसःपरमर्कवर्ण्यम्
पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम् ।
यस्मिन्निदं च जगदेवमशेषमूर्तौ
रज्ज्वां भुजङ्गम इव प्रतिभासितं वै ॥ ३ ॥

મનુષ્યે પાછલી છ ઘડી રાત્ર રહે ત્યારે અથવા મોઢામાં મોઢું બે ઘડી રાત્ર રહે ત્યારે ઉઠીને ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી મંગલ વસ્તુનું દર્શન કરવું.—પ્રાતઃકાલમાં દર્શન કરવા યોગ્ય મંગલ વસ્તુઓ: પોતાની હથેલીઓ, શ્રોત્રિય બ્રાહ્મણ, સુવાસિની સ્ત્રી, ગાય, અગ્નિ, ભારદ્વાજ, મયૂર તથા ચાષ, નોઢીઓ, એ શુભ દર્શન છે.

વઢી,

લોકેઽસ્મિન્ મદ્ગ્ગલ્લાન્યષ્ટૌ બ્રાહ્મણો ગૌર્હુતાશનઃ ।

હિરણ્યં સર્પિરાદિત્ય આપો રાજા તથાષ્ટમઃ ॥

બ્રાહ્મણ, ગાય, અગ્નિ, સુવર્ણ, ઘી, સૂર્ય, જલ અને રાજા એ આઠ મંગલ વસ્તુઓ છે. શૌચાચાર કરી આવી જલ તથા મૃત્તિકાથી હાથપગ શુદ્ધ કરી કોગળા કરવા. પછી દંતધાવન મુખશુદ્ધિ કરીને સ્નાનને માટે પાત્રમાં પ્રથમ થંડુ પાણી નાખી તેમાં ડનું પાણી લડને, અથવા નદી તીર્થાદિક હોય તો પાણીમાં ઉભા રહીને જમણા હાથમાં જલ લઈ નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કરવો તેમાં, માસ પક્ષ તિથિ વાર જે હોય, તે નીચે કૌંસમાં લખ્યા પ્રમાણે જોડ ઉચ્ચાર કરવો.

અત્રાયૈ મહામાદ્ગ્ગલ્યફલપ્રદમાસોત્તમે (કાર્તિક-માર્ગશીર્ષ—

૧ આ મંગલ ફલદાયક, સર્વ માસમાં ઉત્તમ અમુક માસ પક્ષ તિથિ વારને દિવસે આજે મારા દેહની શુદ્ધિપૂર્વક સર્વ બ્રહ્મકર્માધિકાર પ્રાપ્ત થવા માટે હું સ્નાન કરીશ (કરું છું).

पौष-माघ-फाल्गुन-चैत्र-वैशाख-ज्येष्ठ-आषाढ-श्रावण-भाद्र-
पद-आश्विन) मासे (शुक्ल-कृष्ण) पक्षे (प्रतिपदि-द्विती-
यायां-तृतीयायां-चतुर्थ्यां-पञ्चम्यां-षष्ठ्यां-सप्तम्यां-अष्टम्यां-
नवम्यां-दशम्यां-एकादश्यां-द्वादश्यां-त्रयोदश्यां-चतुर्दश्यां—
पौर्णमास्यां-अमावास्यायाम्) तिथौ (रवि-सोम-भौम-बुध-
गुरु-शुक्र-मन्द) वासरे मम देहशुद्धिपूर्वकं सर्वब्रह्मकर्माधिका-
रार्थं स्नानमहङ्करिष्ये ॥

ए प्रमाणे संकल्प करी शरीर चोळी नाहीने शुद्ध वस्त्र
पेहेरी दर्भ कंबल वगेरे आसन उपर पूर्वाभिमुखे बेसी पासे डाबी
बाजु पंचपात्रमां जल तथा आचमनी धरी आगळ त्रभाणुं राखी.

[भस्मधारणम्]

डाबा हाथमां भस्म लइ तेना उपर जमणो हाथ राखी
नीचे लख्यो मंत्र भणवो.

ॐ^२ अग्निरितिभस्म वायुरितिभस्म जलमितिभस्म स्थल-
मितिभस्म व्योमेतिभस्म सर्वह्वा इदं भस्म मन एतानि चक्षुःषि
भस्मानीति ॥

२ अग्नि, वायु, जल, पृथ्वी, आकाश इत्यादि पंचभूत अने मन तथा
चक्षुरादि इंद्रियो वगेरे सर्वनुं आदिकारण तेमज पारिणामिक स्वरूप भस्म छे
(सर्वनी भस्ममय भावना करवी.)

ए मंत्रवडे अभिमंत्रण करी तेमां जल नाखी बन्ने हाथनी चचली त्रण त्रण आंगळीओथी.

ॐ^३ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्द्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ए मंत्र भणी चोळीने ॐ त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् । यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो अस्तु त्र्यायुषम् ॥

ए मंत्र बोळी लळाट, हृदय, नाभि, कंठ, खभा, बाहु, संधि, पढखां અને શિર એટલે સ્થાનકે ભસ્મનાં ત્રિપુંડૂ કરવાં, પછી હાથ ધોઈ દર્ભપવિત્ર ધારણ કરી સંધ્યાવંદન કરવું.

[આચમનમ્].

जमणी हथेलीमां एक अडदनो दाणो डुबे एटलुं जळ लइ अंगुष्ठ तथा टचली छुटां राखी वचेनी त्रण आंगळीओ साथे उभी राखीने डाबा हाथनी तर्जनीथी जमणां कांडांने स्पर्श करीने नीचे लख्या त्रण मंत्रोथी क्रमे करी त्रण आचमन लेवां.

૩ સકલ હ્રષ્ટ ફલને દેવાવાલા ધનધાન્યાદિ સંપત્તિએ કરી સર્વનું પોષણ કરનાર, ત્રિનેત્ર રુદ્રદેવનું અમે યજન કરીએ છીએ તે દેવ કાકડીને તેના બંધન—ડીંટથી જેમ, તેમ અમને મૃત્યુથી છોડાવો; અને મોક્ષસુખ આપી તેથી કોઈ કાલે પણ વિયુક્ત મા કરો. ૪ જમદગ્નિ, કશ્યપ અને બીજા દેવોને વિષયે જેવું દીર્ઘાયુષ્ય છે તેવું અમારું આયુષ્ય થાઓ.

ૐ^૫ મૂઃ । ૐ મુઃ । ૐ સ્વઃ ।

પછી અંગુષ્ઠમૂલથી બેવાર મુઃ લુછી નાચી ઢાબી હથેલીમાં જલ લઈ જમણે હાથે નીચે લખ્યા પ્રમાણે ઉપસ્પર્શ કરવો.

[ઉપસ્પર્શઃ]

ૐ^૬ વાઙ્માસ્યેઽસ્તુ । ઇટલું મળી સર્વ અંગુલિઓથી હેઠલા તથા ઉપલા હોઠને જલસ્પર્શ કરવો.

નસોર્મે પ્રાણોઽસ્તુ^૭ । આ મંત્ર મળી તર્જની તથા અંગુષ્ઠથી દક્ષિણ અને વામ નાસાને જલસ્પર્શ કરવો.

અક્ષ્ણોર્મે ચક્ષુરસ્તુ^૮ । એમ બોલી અનામિકા તથા અંગુષ્ઠથી દક્ષિણ અને વામ નેત્રને જલસ્પર્શ કરવો.

કર્ણયોર્મે શ્રોત્રમસ્તુ^૯ । એમ બોલી અંગુષ્ઠથી જમણા તથા અનામિકાથી ઢાબા કાનને સ્પર્શ કરવો.

બાહ્વોર્મે બલમસ્તુ^{૧૦} । એમ બોલી આંગલીઓના અગ્રથી બે બાહુને સ્પર્શ કરવો.

૫. એ ત્રણ વ્યાહતિ વેદસારભૂત બ્રહ્મસ્વરૂપનું પ્રતિપાદન કરે છે, અને ત્રણ લોકની પણ વાચક છે. ૬. મારા મુઠમાં કલ્યાણકારિણી વાળી હો.

૭. મારી નાસિકામાં પ્રાણ અવિકૃત રહો. ૮. મારા નેત્રમાં દર્શનશક્તિ અપ્રતિહત રહો. ૯. મારા કાનમાં નિરંતર શ્રવણસામર્થ્ય રહો. ૧૦. મારા બાહુમાં બલ હમેશાં રહો.

ऊर्वोर्मे ओजोऽस्तु^{११} । एम बोली अंगुलीना अग्रथी
वे ऊरुने स्पर्श करवो.

अरिष्टानि मेऽङ्गानि तनूस्तन्वा मे सह सन्तु^{१२} ।
एम भणीने हृदये तथा मस्तक उपरे जलथी एकएकवार प्रोक्षण
करीने गायत्रीमंत्र भणी शिखाबंधन करवुं.

ॐ^{१३} भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ।
धियो योनः प्रचोदयात् ॥

[संकल्पः]

हाथमां जल लइ अत्राद्य० वासरे मम^{१४} उपात्तदुरित-
क्षयार्थं ब्रह्मावाप्त्यै प्रातःसन्ध्योपासनमहङ्करिष्ये ॥

ए प्रमाणे संकल्प करीने प्रथमनी पेठे ॐ भूः । ॐ भुवः ।
ॐ स्वः । ए त्रण मंत्रथी त्रण आचमन करी मुख लूछीने जमणा
हाथमां जल लइ ॥ ॐ^{१५} अपहता असुरा रक्षाः सिव्वेदि-

११ मारा सायलमां गमनसामर्थ्य रहो. १२ मारां हृदय शिर इत्यादि
सर्व अंग नित्य निरुपद्रव अने स्वस्वकार्यसमर्थ रहो.

१३ जगत्कर्ता परमात्मानुं सर्वथी श्रेष्ठ अने सर्वेए अभिलषणीय जे
तेज छे तेनुं अमे ध्यान करीए छइए, के जे परमात्मा अमारी बुद्धिने कर्मोमां
प्रेरो. १४ अत्राद्य० ए स्नानना आरंभमां लखेल संकल्प भणी जइ मारां
दुरित क्षय थवाना उद्देश्यी तेमज परब्रह्मनी तथा वेदज्ञाननी प्राप्ति थवा माटे
आ प्रातःसंध्यावंदन हुं करीश. (करुं हुं). १५ आ ब्रह्मकर्मस्थानमांथी सर्व
असुर—प्राणतत्त्वविरोधि—कुत्सितसंकल्पादिक अपहृत थाओ.

ષદઃ ॥ આ મંત્ર મળીને પોતાને ફરતું પ્રદક્ષિણ રીતે જલ મંડ-
લાકારે છાંટી દેવું.

[તતઃ પ્રાણાયામઃ]

જમણા હાથના^{૧૬} અંગુષ્ઠવડે નાકનું જમણું છિદ્ર દબાવી
ઢાબા છિદ્રથી ધીમે ધીમે વાયુ પૂરવો તેને પૂરક કહે છે, અને
પછી જમણી અનામિકા તથા કનિષ્ઠિકાવડે નાકના ઢાબા છિદ્રને
પણ દબાવી પ્રાણ રોકવો તેને કુમ્ભક કહે છે તેમજ જમણી અના-
મિકા તથા કનિષ્ઠિકાથી ઢાબું છિદ્ર દબાવી રાચી જમણું છિદ્ર खुल्लું
કરી તેમાંથી ધીમે ધીમે પ્રાણવાયુ બહાર કાઢવો તે રેચક

૧૬ સંધ્યાવંદનમાં આવતા મંત્રોના ઋષિ છંદઃ અને દેવને જાણવા
માટે અહીં દર્શાવેલા છે.

ૐકારસ્ય બ્રહ્મા ઋષિર્દેવીગાયત્રીચ્છન્દઃ પરમાત્મા દેવતા સર્વકર્મારંભે
વિનિયોગઃ ॥ ભૂરાદિસત્ત્વ્યાહતીનાં પ્રજાપતિર્ઋષિઃ ક્રમેણ ગાયત્ર્યુષ્ણિગનુષ્ટુબ્ધ-
હતીપંક્તિત્રિષ્ટુબ્જગત્યશ્લંકાસિ અગ્નિવાયુસૂર્યબૃહસ્પતિવરુણેન્દ્રવિશ્વેદેવા દેવતાઃ ।
તત્સવિતુરિતિવિશ્વામિત્રઋષિઃ ગાયત્રીચ્છન્દઃ સવિતા દેવતાઃ । આપોજ્યોતિ-
રિતિપ્રજાપતિર્ઋષિર્દ્વિપદાગાયત્રીચ્છન્દો બ્રહ્માગ્નિવાયુસૂર્યા દેવતાઃ સર્વેષાં યથાયથં
પ્રાણાયામાર્થપ્રદાનજપાદિષુ વિનિયોગઃ ॥

સૂર્યશ્વેતિનારાયણઃ પ્રકૃતિઃ સૂર્ય આચમને વિનિયોગઃ ॥

આપોહિષ્ટેતિતિસ્રુણાં સિન્ધુદ્વીપોગાયત્ર્યાપો માર્જને વિનિયોગઃ ॥

અહીં સુધીનાં કર્મ સર્વ વેદને સાધારણ છે તેથી તેમાં કશો ભેદ નથી

કહેવાય છે. એ ત્રણે ક્રિયાઓમાં નીચે લખ્યો મંત્ર એક એકવાર
 મળવો અને એવી રીતે અભ્યાસ કરતાં પૂરકમાં એકવાર કુમ્ભ-
 કર્માં ચારવાર અને રેચકમાં બેવાર એમ મંત્રની ૭ આવૃત્તિ થાય
 ત્યારે ૧ પ્રાણાયામ થાય; એવા પ્રાણાયામ નવ અથવા બની શકે
 એટલા કરવા.

[માત્ર યજુર્વેદીને માટે.]

દ્રુપદાદિતિ પ્રજાપત્યશ્વિસરસ્વત્ય આપોઽનુષ્ટુબ્ધમર્ષણે વિ૦ ॥

ઉદ્વયમુદુત્યમિત્યેતયોઃ પ્રસ્કન્ધઃ સૂર્યોઽનુષ્ટુબ્ધગાયત્ર્યૌ ચિત્રમિત્યસ્ય કુત્સા-
 ઙ્ગિરસૌ સૂર્યશ્ચિષ્ણુ, તત્ત્વશ્ચુરિત્યસ્ય દધ્યજ્ઞાથર્વણૌ સવિતા પુરઽઽષ્ણિક્ સર્વેષાં
 સૂર્યોપસ્થાને વિનિયોગઃ ॥

[માત્ર ઋગ્વેદી તથા સામવેદીને માટે]

ઋતંચેતિસૂક્તસ્ય માધુચ્છન્દસોઽધમર્ષણો ભાવતૃતોઽનુષ્ટુબ્ધમર્ષણે
 વિનિયોગઃ ॥

ઉદુત્યમિતિ પ્રસ્કન્ધઃ સૂર્યો ગાયત્રી ચિત્રમિતિ કુત્સાઙ્ગિરસૌ સૂર્યશ્ચિષ્ણુ
 સૂર્યોપસ્થાને વિ૦ ॥

મધ્યાહ્ન સંધ્યાચમનમંત્ર સર્વવેદ સાધારણ ॥ આપઃ પુનન્તિવત્યસ્યયાજ્ઞવલ્ક્યો-
 પનિપટ્પિરાપોદેવતાઽષ્ટપદા ગાયત્રીચ્છંદ આચમને વિનિયોગઃ

[સાયંસંધ્યાચમનમંત્ર સર્વવેદસાધારણ.]

અગ્નિશ્ચેત્યસ્ય નારાયણઋષિઃ પ્રકૃતિચ્છન્દો નારાયણો દેવતાઽચમને
 વિનિયોગઃ ॥

[પ્રાણાયામમંત્રઃ]

ૐભૂઃ^{૧૭} ૐભુવઃ ૐસ્વઃ ૐમહઃ ૐજનઃ ૐતપઃ ૐ
સત્યમ્ । ૐતત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્ય ધીમહિ । ધિયો યોનઃ-
પ્રચોદયાત્ । ૐ આપો જ્યોતી રસોઽમૃતં બ્રહ્મભૂર્ભુવઃ સ્વરોમ્ ॥

૧૭ પ્રમાણે પ્રાણાયામ કરી જમણી હથેલીમાં આચમન
માટે જલ લઈને—

[મંત્રાચમનમ્]

ૐ^{૧૮} સૂર્યશ્ચમામન્યુશ્ચમન્યુપતયશ્ચમન્યુકૃતેભ્યઃ પાપેભ્યો રક્ષ-

૧૭ (ૐ) અવ્યાકૃતસ્વરૂપ પરમાત્મા (ભૂઃ) સર્વના જીવનહેતુ
પ્રાણરૂપ (ભુવઃ) સર્વના સુખદાયક (સ્વઃ) સર્વાન્તર્યામી (મહઃ) સર્વથી
મહાન સર્વના પૂજ્ય (જનઃ) સર્વના ઉત્પાદક (તપઃ) જ્ઞાનરૂપ જગન્નિયંતા
(સત્યમ્) ત્રિકાલાબાધ્ય અવિનાશી એવા (ૐ) ૧૭ સર્વ વિશેષણવિશિષ્ટ
ઈશ્વરનું અમે આરાધન કરીએ છીએ (સવિતુઃ) સચરાચર જગત્ના ઉત્પાદક
(દેવસ્ય) સ્વયં પ્રકાશદેવનું (તત્) તે પ્રસિદ્ધ (વરેણ્યં ભર્ગઃ) સર્વથી
શ્રેષ્ઠ અને સર્વેએ અભિલષણીય સમગ્ર પાપને ભર્જન કરનારં તેજ છે તેનું અમે
(ધીમહિ) ધ્યાન કરીએ છીએ કે (યઃ) જે સવિતાદેવ (નઃ) અમારી
(ધિયઃ) બુદ્ધિઓને (પ્રચોદયાત્) અસન્માર્ગથી નિવૃત્ત કરી ધર્માર્થકામ-
મોક્ષાનુકૂલ સન્માર્ગમાં પ્રેરો. વળી જે પરમાત્મા (આપોજ્યો) જલરૂપ,
તેજોરૂપ, રસરૂપ, અમૃતરૂપ અને વ્યાપક તથા ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને રક્ષણ
કરનાર ૐકાર-પ્રણવ પ્રતીકરૂપ છે.

૧૮ સૂર્ય, રુદ્ર, અને ક્રોધનો જય કરનાર સાત્વિક દેવો, ક્રોધથી થતાં

ન્તામ્ । યદ્રાત્ર્યાપાપમકાર્ષં મનસા વાચા હસ્તાભ્યાં પદ્ભ્યામુદરેણ
શિશ્નારાત્રિસ્તદવલુમ્પતુયત્કિશ્ચિદ્દરિતં મયિ इदमहं माममृतयोनौ
સૂર્યે જ્યોતિષિ જુહોમિસ્વાહા ॥

આ મંત્ર ભળી આચમન લઈને (પ્રણવેન દ્વિરાચામેત્)
બીજાં બે આચમન ઐકાર ભળીને કરવાં.

(માર્જનમ્).

ઢાબી હથેલીમાં અથવા કોઈ પાત્રમાં જલ લઈ જમણે હાથે
દર્મે કરી પ્રત્યેક મંત્રચંદે મસ્તક ઉપરે માર્જન કરવું. અથવા તો
પ્રથમ મસ્તકે બીજું પૃથ્વીય અને ત્રીજું હૃદયે એમને એમ પાછું
ચોથું મસ્તકે પાંચમું પૃથ્વીય અને છઠું હૃદયે સાતમું મસ્તકે આઠમું
પૃથ્વીય નવમું હૃદયે માર્જન કરવું.

ૐ આપોહિષ્ઠામયો મુવ ૧ સ્તાનંડુર્જે દંધાતન ૨ મહે-

પાપોથી મારી રક્ષા કરો; અને મેં જે રાત્રીમાં મનથી પરાનિર્દિષ્ટિનાદિ, વાણીથી
પરનિન્દાદિ, હાથથી પરતાઢનાદિ, પગથી ક્ષુદ્રજંતુમારણાદિ, ઉદરથી અમશ્ય-
મશ્વણાદિ, અને શિશ્નથી અકાલસ્ત્રીસેવનાદિ, પાપ કર્યો હોય તે સઘટ્ટાં પાપ
રાત્ર્યાત્મા કાલભગવાન્ નાશ કરો. જે કંઈ મારામાં સંચિતાદિસંસ્કારજન્ય
દુરિત હોય તે સર્વ દુરિત આ (હાથમાં લીધેલા જલરૂપે) મોક્ષદાયક સૂર્યા-
ત્મક તેજને વિષયે હું હોમું છું.

૧૯ હે (આપઃ) અભિમાનિવ્યપદેશાત્તુ એ વ્યાસસૂત્રના વચનાનુ-
સાર—જલાભિમાની દેવતાઓ ! (હિ) જેથી તમે (મયોમુવઃ) સકલ સુખની

रणा॒यचक्ष॑से ३ योवः शि॒वत॑मो रस ४ स्तस्य॑ भाजयते॒ हनः॑ ५
उ॒शती॑रि॒वमा॑तरः ६ तस्मा॑ऽअरं॒गमाम॑वो ७ यस्य॒क्षया॑यजिन्वथ ८
आपो॑जनयथाचनः ९

[अघमर्षणम्]

जमणा हाथनी अंजलीमां पाणी लइ नासिका पासे धरी
राखी नीचे लख्यो मंत्र भणवो.

ॐ^{२०} द्रुप॒दादि॒वमु॒चानः॑ स्विन्नः स्ना॒तोम॒लादि॒व । पू॒तं
प॒वित्रे॑ण॒वाज्य॒मापः॑ शु॒न्धन्तु॑ मै॒नसः॑ ॥

जन्मभूमिरूप (छाः) छो माटे (ताः) ते तमे (नः) अमने (ऊर्जेद-
धातन) अन्नादिक सर्व वैषयिक सुखयुक्त करो. (महे) पूज्यभाव (रणाय)
शब्दमय विद्या (चक्षसे) तत्त्वदर्शन इत्यादि उत्तम गुणयुक्त करो, अने
(वः) तमारो (यः) जे (शिवतमोरसः) अत्यंत सुखकारक रस-तृप्ति-
जनक गुणविशेषछे (तस्य) ते रसने (इह) आ लोकने विषये (नः)
अमने (उशतीरिव मातरः) पोताना पुत्रने पुष्टि देवानी कामनावाळी
मातानी पेटे (भाजयत) जीवदायक यह उपयोगमां आपो. (आपः)
हे आपः ! (यस्य) जे रसना (क्षयाय) निवासने माटे (अरं गमाम व)
तमारी समीपे अमे नित्य आवीए छइए ते रस (जनयथाचनः) अपने
अर्पण करो. (रस शब्दनो अर्थ शान पण थइ शके छे.)

२० (द्रुपदाद् इव मुमुचानः) छिद्रवाळां काष्ठ (हेड)
मांथी निर्मुक्त थएलो पुरुष जेम (स्विन्नः स्नातो मलाद् इवः)
स्वेदयी भीजाइ गयेलो पुरुष पछीयी स्नान करे त्यारे शरीरना मलथी

ए मंत्र भणीने जलांजलि नाखी देवी. जो नद्यादिक तीर्थ होय तो पाणीमां डुबकी मारी उपर लख्यो अघमर्षणमंत्र भणी जवो; आ मंत्र मात्र यजुर्वेदीने माटे छे. ऋग्वेदी तथा साम-वेदीए अघमर्षण नीचे लख्यो मंत्र भणी करवुं.

ॐ^{२१} ऋतंच सत्यंचाभीद्धात्तपसोऽध्यजायत । ततो रात्र्य-जायत । ततः समुद्रो अर्णवः समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरो अजा-यत । अहोरात्राणिव्विदधद्विश्वस्यमिषतोवशी । सूर्याचन्द्रमसौ धातायथापूर्वमकल्पयत् । दिवंचपृथिवींचान्तरिक्षमथोस्वः ॥

जेમ નિર્મુક્ત થાયછે અને (પૂતં પવિત્રેણ इव आज्यं) દર્ભની પૂઠીથી ગાલેલું ધી જેમ મઠ કિટ્ટાદિકથી નિર્મુક્ત થાય છે, તેમ (આપઃમા एनसः शुन्धन्तु) આ મંત્રપૂત જલ મને સર્વ પાપથી નિર્મુક્ત કરી શુદ્ધ કરો.

૨૧ (ऋतं) સત્યજ્ઞાનરૂપ વેદ (च) અને આકાશાદિ પંચ મહા-ભૂત તન્માત્રા સહિત તથા (सत्यं) હિરણ્યગર્ભ (च) અને અહંકારાદિ સકલ પ્રપંચ (अभीद्धात्) સર્વતઃ પ્રકાશમાન (तपसः) જ્ઞાનમય પર-બ્રહ્મથી (अध्यजायत) ઉત્પન્ન થયાં. મહા સૃષ્ટ્યારંભમાં આદિજ્ઞાન પ્રદીપ્ત તપોરૂપ બ્રહ્મથી આકાશાદિ ક્રમે કરી પંચમહાભૂતની સૃષ્ટિ થઈ ત્યારપછી હિરણ્યગર્ભ ઉત્પન્ન કરીને તદ્વારા સચરાચર જગત્ સૃષ્ટ્યું. (ततः) ત્યારપછી (रात्री अजायत) ए हिरण्यगर्भथी आलोकप्रलयात्मिका रात्री उत्पन्न થઈ (ततः समुद्रः अर्णवः) તદનંતર જલનિધિ સમુદ્ર ઉત્પન્ન થયો (समुद्रात् अर्णवात् अधिसंवत्सरः अजायत) અને ત્યારપછી તે જલમય સમુદ્રને નિયમમાં રાખનાર સંવત્સર—કાલાલ્ખ્ય પ્રજાપતિ—વિરાટ્ ઉત્પન્ન થયા તે વિરાટ્ પ્રજાપતિ (मिषतः विश्वस्य वशी) ઉત્પન્ન થતા વિશ્વ જગત્ના સ્વામી

[अर्घ्यप्रदानम्]

चंदन, पुष्प तथा अक्षत सहित जलनो, अथवा केवल जलनो अंजलि बे हाथे भरीने सूर्याभिमुख उभा रही सव्याहृति गायत्रीमंत्र भणी अर्घ्यप्रदान त्रणवार करवुं. काळ चुकी गयार्थी चोथो अर्घ्य प्रायश्चित्तनो आपवो पछी हाथ ऊंचा करी नीचे लख्या ४ मंत्र भणी सूर्योपस्थान करवुं.

[सूर्योपस्थानम्]

उद्वयं^{२२} तमसस्परिस्वः पश्यन्तुत्तरम् ॥ देवंदेवत्रासूर्यमग-
न्मज्ज्योतिरुत्तमम् ॥

(द्रष्टा-नियंता) (अहोरात्राणि विदधद्) दिवस, रात्रि, घटी, पल इत्यादि समयने उत्पन्न करता थका (यथापूर्वं) प्रथम कल्पनी पेटेज (सूर्या-चंद्रमसौ) कालना कारणभूत सूर्य तथा चंद्रने (दिवं च पृथिवीं च अन्त-रिक्षम् अथो स्वः) तथा भेद्यमंडलाद्यधिष्ठान द्युलोकने पृथ्वीने आकाशने अने तदनंतर सर्व प्रकारनां सुखसाधन युक्त संसारने (धाताअकल्पयत्) सृष्टा सृजता हवा.

सकल चराचर जगत्ना निर्माता अंतर्यामी परमात्मा सर्वना शुभाशुभ कर्मोना द्रष्टा साक्षी छे तेनुं प्रतिक्षणे हृदयमां ध्यान राखी हमेशां अशुभ वृत्तिथी डरी शुभ कर्ममां प्रवृत्त थवुं. एवो आ मंत्रनो आर्थिक उपदेश छे.

२२ (वयं) अमे उपासको (तमसस्परि) अंधकार अथवा अज्ञा-नथी रहित (उत्तरं) सर्वोत्कृष्ट एवा (स्वः) आनंदमय लोकने (पश्यन्तः) जोता थका (देवत्रा) सर्व देवोमां (देवं) द्योतमान स्वप्रकाश (उत्तमं

ઉદુત્યં^{૨૩} જાતવેદસંદેવં વ્વહન્તિકેતવઃ । દૃશેવિશ્વાયસૂર્યમ્ ।
 ચિત્રંદેવાનામુદગાદનીકં^{૨૪} ચક્ષુર્મિત્રસ્ય વ્વરુણસ્યાગ્રેઃ ।
 આપ્રાઘ્યાવાપૃથિવી અન્તરિક્ષં સૂર્યઆત્માજગતસ્તસ્થુષ્ચ ॥ તચ્ચક્ષુ-
 ર્દેવહિતં^{૨૫} પુરસ્તાત્ચ્છ્રુક્રમુચ્ચરત્ । પશ્યેમશરદઃ શતં । જીવેમશરદઃ

જ્યોતિઃ) પરમ શ્રેષ્ઠ તેજોરૂપ (સૂર્ય) સૂર્યને (ઉત્ અગન્મ) અભિમુખ
 પ્રાત થઈએ છીએ.

૨૩ (ત્યં) પરબ્રહ્મસ્વરૂપ (વિશ્વાયદૃશે દેવં) સર્વ વેદના ઉત્પા-
 દક અને પદાર્થ માત્રના અવભાસક (જાતવેદસં) સકલ જગત્ના વ્યવહાર
 નિર્વાહને માટે દ્યોતમાન એવા (સૂર્ય) સૂર્યનારાયણને (કેતવઃ) તેનાં કિરણો
 (ઉદ્વહન્તિ) ઝંચે લઈ આવે છે અર્થાત્ ઉદયને પમાડે છે. (તે દેવનું અમે
 ઉપસ્થાન કરીએ છીએ.)

૨૪ (ચિત્રંદેવાનાંઅનીકં) આશ્ચર્યકારક કિરણોનો સમૂહ (ઉદ-
 ગાત્) ઉદય પામ્યો. જે કિરણસમૂહ (મિત્રસ્ય વરુણસ્ય અગ્રેઃ ચક્ષુઃ)
 પૃથ્વી જલ તેજોરૂપ ત્રિવૃત્કૃત જગત્ને પ્રકટ દર્શાવનાર નેત્રરૂપ છે તે કિરણ-
 સમૂહના અધિષ્ઠાતા (સૂર્યઃ) સૂર્યદેવ (જગતઃ) જંગમ અને (તસ્થુષઃ ચ)
 સ્થાવર—ઉભયાત્મક પ્રપંચના (આત્મા) અંતર્યામીરૂપે નિયામક રહીને
 (ઘાવા પૃથિવીઅંતરિક્ષં) પૃથ્વી અબ્રસ્થાન અને આકાશને (આપ્રાઃ)
 પોતાના તેજે કરી પૂર્ણ કરે છે તે દેવનું અમે ઉપસ્થાન કરીએ છીએ.

૨૫ (દેવહિતં) ઇન્દ્રિયાદિકને પ્રકાશ આપનાર (શુક્રં) દીપ્તિવાહું
 ઝજ્જલ તેજ (પુરસ્તાત્ચ્છ્રુક્રમુચ્ચરત્) પૂર્વ દિશામાં ઉદય પામતું એવું (તત્
 ચક્ષુઃ) તે પ્રસિદ્ધ, સકલ જગત્ના ચક્ષુરૂપ સૂર્ય મંડલને અમે (પશ્યેમ શરદઃ
 શતમ્) સો વર્ષ જોઈ શકીએ અર્થાત્ સો વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીએ અને તાવ-

शत५ शृणुयामशरदः शतंप्रब्रवामशरदः शतमदीनाःस्यामशरदः
शतंभूयश्चशरदःशतात् (इत्युपस्थानम्)

ऋग्वेदी तथा सामवेदीए 'उदुत्यं' तथा 'चित्रं देवानां'
ए वेज मंत्र भणी उपस्थान करवुं.

पछी हाथमां जल लइ अत्राद्य० श्रीपरमात्मप्रीत्यर्थं
गायत्रीजपमहङ्करिष्ये । एम संकल्प करीने वर्णमालाथी
अथवा रुद्राक्षमालाथी यथाशक्ति यथावकाश १००० अथवा
३०० नहीं तो १०८ तो जरूर ने जो कदी अतिशय कार्याति-
पात जेवुं होय तो दश गायत्री जप नाभि आगळ हाथ राखीने
करीने हाथमां जल लइ अनेन जपकृतेन सविता देवः प्रीय-
ताम् । एटलुं भणी जल पृथ्वीपर नाखी दइ गुरु वगेरेने अभि-
वादन करवुं. इतिप्रातःसन्ध्या—

[मध्याह्नसन्ध्या]

संकल्पमां अत्राद्य० मध्याह्नसन्ध्योपासनमहंक-

त्पर्यंत अमारां इंद्रियो अविकल रहे, (जीवेम शरदः शतम्) सो वर्षप-
र्यंत आरोग्ययुक्त प्राण धारण करीए, (शृणुयाम शरदः शतम्) सो वर्ष
सुधी अमारी श्रवणशक्ति आबाद रहे, (प्रब्रवामशरदः शतम्) शत वर्ष
सुधी अमारी वाणीनी शक्ति पण अस्खलित रहे, (अदीनाः स्याम शरदः
शतम्) अने पूर्णायुष्य पर्यंत अमे निरंतर दीनतारहित रहीए, (भूयश्च
शरदः शतात्) वळी एमनेएम अधिक आयुष्य सुधी तथा जन्मांतरमां पण
अमने वारंवार थया करो एवी अमे प्रार्थना करीए छीए.)

રિષ્યે । એમ બળવું. પ્રાણાયામ કર્યા પછી આચમન લેવાનો મંત્ર સૂર્યશ્ચ૦ ને બદલે નીચે લખ્યો મંત્ર બળવો.

પુનન્તુ બ્રહ્મણસ્પતિર્બ્રહ્મ પૂતા પુનાતુ મામ્ । યદુચ્છિષ્ટમભોજ્યં ચ યદ્વા દુશ્વરિતં મયિ સર્વં પુનન્તુ મામાપોઽસતાશ્ચ પ્રતિગ્રહં સ્વાહા ॥

ગાયત્રીમંત્રે કરી અર્ધપ્રદાન ઝંચે ઉછાઠી એકવાર કરવું. જપ હૃદય આગળ હાથ રાખી કરવો વાકી સઘળું પ્રાતઃસંધ્યા-વત્ કરવું.

[સાયંસંધ્યા]

સંકલ્પમાં અત્રા૦ સાયંસંધ્યોપાસનમહંકરિષ્યે એમ બળવું. પ્રાણાયામ કર્યા પછી આચમન લેવાનો મંત્ર સૂર્યશ્ચ૦ ને બદલે નીચે લખ્યો મંત્ર બળવો.

ૐ^{૨૬} આપઃ પુનન્તુ પૃથિવીં પૃથ્વી પૂતા પુનાતુ મામ્ ।

૨૬ (આપઃ પુનન્તુપૃથિવીં) આ પવિત્ર જલ ભૂમિકાને પવિત્ર કરો. વઢી જલ (પૃથ્વીપૂતાપુનાતુમાં) અને પવિત્ર થયેલ ભૂમિકા મને (જીવાત્માને) પવિત્ર કરો. વઢી તે જલ (બ્રહ્મણસ્પતિઃ) જ્ઞાનબુદ્ધિ જેમાં પ્રધાન છે એવા સૂક્ષ્મ શરીરને પવિત્ર કરો (બ્રહ્મપૂતાપુનાતુમાં) અને પવિત્ર એવું સૂક્ષ્મ શરીર મને (ક્ષેત્રજ્ઞને) પવિત્ર કરો. (યદુચ્છિષ્ટમભોજ્યંચયદ્વાદુશ્વરિતંમયિ) જે કંઈ ઉચ્છિષ્ટ અથવા અભોજ્ય પદાર્થનો સંબંધ મારે વિષયે થયેલો હોય તથા જે કંઈ મારું દુષ્ટ આચરણ હોય તેમજ (અસતાંચપ્રતિગ્રહમ્) અસત્ શૂદ્રાદિકનો પ્રતિગ્રહ મારાથી થયેલ હોય તે (સર્વપુનન્તુમામાપઃ) સર્વ પાપથી આ જલ મને પવિત્ર કરો.

ॐ^{२७} अग्निश्चमामन्युश्चमन्युपतयश्चमन्युकृतेभ्यःपापेभ्यो रक्ष-
न्ताम् । यदह्मापापमकार्षमनसावाचाहस्ताभ्यांपद्भ्यामुदरेणशिश्ना-
ऽहस्तदवलुम्पतु यत्किंचिदुरितं मयि । इदमहं माममृतयोनौसत्ये
ज्योतिषिजुहोमिस्वाहा ॥

गायत्रीमंत्रे करी अर्घ्य त्रण बेठां बेठां आपवा बाकी सघळुं
प्रातःसंध्यावत् करवुं.

[आथर्वणसन्ध्याप्रयोगविशेषः]

[आचमनमंत्रः]

ॐ अमृतमस्यमृतोपस्तरणमस्यमृतायत्वोपस्तृणामि ।

दरेक आचमन वखते आ मंत्र भणीने हाथमां जल लेवुं
ने नीचेना मंत्र भणी आचमन लेवुं.

ॐ जीवास्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् । १

ॐ उपजीवास्थोपजीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् । २

ॐ संजीवास्थसंजीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् । ३

२७ अग्नि रुद्र अने क्रोधनो जय करनार बीजा सात्विक देवो क्रोधथी
थता पापथी मारी रक्षा करो. अने में जे कंइ दिवसमां मनथी, वाणीथी,
हाथथी, पगथी, उदरथी अने शिश्नथी पाप कर्तुं होय ते सघळुं पाप दिवसात्मा
कालभगवान् दूर करो जे कंइ मारामां संचितादिसंस्कारजन्य दुरित होय ते
सर्व मोक्षसुखना उत्पत्तिस्थान रूप कालत्रयने विषये अवाध्य ज्योतीरूप ब्रह्मने
विषये हुं होमुं छउं

[प्राणायाममंत्रः]

ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ जनत् ॐ वृद्धत् ॐ
करत् ॐ रुहत् ॐ महत् ॐ तत् ॐ शं ॐ तत्सवि० आपो-
ज्यो० रोम् ॥

[मार्जन-अघमर्षणादि यजुर्वेदिवत्]

[अर्घ्यप्रदानमंत्रः]

(पात्रमां पुष्पाक्षतयुक्त जल लई)

ॐ हरिःसुपर्णो दिवमारुहोऽर्चिषायेत्वादिप्संतिदिवमुत्पत-
न्तम् । अवतांजहिहरसाजातवेदोबिभ्यदुग्रोऽर्चिषादिवमरोहसूर्य ॥
श्रीमित्रायइदमर्घ्यनमम । ए प्रमाणे बेवार अर्घ्यदान करवुं.
असावादित्यो ब्रह्म । एतलुं भणी प्रदक्षिणा क्रमे फरीने नीचे
लख्या मंत्र भणी उपस्थान करवुं.

अभयं इतिब्रह्म सूर्यो जगत्यौ प्रातरुपस्थाने विनियोगः ।

ॐ अभयंनःकरत्यन्तरिक्षमभयंद्यावापृथिवी उभेऽमे ।

अभयंनःपश्चादभयं पुरस्तादुत्तरादधरादभयंनोऽस्तु ॥

अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं पुरोयः ।

अभयंनक्तमभयं दिवानःसर्वाआशा ममुमिचंभवन्तु ॥

[मध्याह्न संध्यामां अर्घ्य २ उदुत्यं० चित्रंदे० ए बे
मंत्रथी देवा.]

[उद्वयंतमसस्परि रोहंतोनाकमुत्तमं । देवंदेवत्रा०]

यजुर्वेदनी संध्यामां लखेला मंत्रमां उपर प्रमाणे पाठफेर करी भणीने सूर्योपस्थान करवुं.

सायं संध्यामां अर्घ २ नीचे लख्यो मंत्र भणी देवा.

अपोजालेति ब्रह्मजातवेदः सूर्योजगती अर्घदाने वि०
ॐ अपोजाला असुरामायिनोऽयस्मयैः पाशैरङ्घ्रिनो ये चरन्ति । तांस्त-
रन्ध्रयामि हरसाजातवेदः सहस्रक्रष्टिः सपत्रान्प्रमृणन् पाहिवज्रः ॥
श्रीवरुणायेदमर्घ्यं । (आचमन करीने) उद्धेति विश्वामित्रः सूर्यो
गायत्री उपस्थाने विनियोगः ।

ॐ उद्धेदभिश्चुतामघं वृषभं नर्यापसं । अस्तारमेषिसूर्य ।

नवयोनवर्ति पुरोविभेद ब ह्वोजसी । अहिंचवृत्रहावधीत् ॥

सनइन्द्रः शिवः सखाश्वावद् गोमघवदुरुधारेवदाहते ॥

(शेषं कर्म प्रातःसंध्यावत् तथा यजुर्वेदनी संध्यावत् करवुं.)

इत्याथर्वणसंध्याप्रयोगः ।

[यज्ञोपवीतधारणविधिः]

आचमन तथा प्राणायाम संध्यावंदनना आरंभमां लख्या
प्रमाणे करीने जनोइ डाबा हाथमां लइ जमणे हाथे गायत्री मंत्रथी
अभिमंत्रित जले करी प्रोक्षण करवुं; पछी ते जनोइ बे हाथमां
मोकळुं राखी नीचे लख्या मंत्र भणवा.

ૐ યજ્ઞોપવીતં પરમં પવિત્રં પ્રજાપતેર્યત્સહજં પુરસ્તાત્
આયુષ્યમગ્ન્યં પ્રતિમુશ્ચ શુભ્રં યજ્ઞોપવીતં બલમસ્તુ તેજઃ । યજ્ઞો-
પવીતમસિયજ્ઞસ્યત્વા યજ્ઞોપવીતેનોપનહ્યામિ ।

આ મંત્ર ભળી જમણો હાથ ઝંચો કરી જનોઈ પહેરવું પાહું
અંતે આચમન કરવું એજ પ્રમાણે બીજું જનોઈ પણ પહેરવું અને
જૂનું જનોઈ માથા ઉપરથી કાઢી નાખી આચમન કરવું.

[અથ શિવપૂજન]

જલપાત્ર, પંચપાત્ર આચમની, ચંદન, પુષ્પ ધૂપ, દીપ,
નૈવેદ્ય इत्यादि ઉપચાર લઈને સંધ્યાવિધિમાં બતાવ્યા પ્રમાણે
આચમન પ્રાણાયામ કરી હાથમાં જલ લઈ અત્રાદ્ય૦ શ્રી સામ્બ-
સદાશિવપ્રીત્યર્થ શિવપૂજનમહંકરિષ્યે । એવી રીતે સંકલ્પ કરવો.
પછી જલપાત્રમાં આવાહનમુદ્રાએ કરીને—ગંગેચયમુનેચૈવ ગોદાવરિ
સરસ્વતિ । નર્મદે સિન્ધોકાવેરિજલેસ્મિન્સન્નિધિઙ્કુરુદિત્યઙ્કુશમુદ્રયા
સૂર્યમંડલાત્તીર્થાન્યાવાહ્ય સમ્પૂજ્ય ધેનુમુદ્રયાઽમૃતીકૃત્ય મૂલેનાષ્ટ-

૧ જે યજ્ઞોપવીત પ્રજાપતિ (હિરણ્યગર્ભ) ને સહજ એટલે જન્મ સાથેજ
ઉત્પન્ન થઈ હવું તેથી પરમપવિત્ર એવું આ યજ્ઞોપવીત તેના ધારણ કરનારને
ઉત્તમ શતવર્ષપરિમિત આયુષ્ય આપો. ईश्वरानुसार જે ધારણ કરે તે ધારણ
કરનાર ईश्वरતुष्टિનું પાત્ર થવાથી ईश्वर તેને વિષયે પૂર્ણ આયુષ્ય મુકો અને એ
શ્વેત યજ્ઞોપવીત બલ અને બ્રાહ્મ્યતેજનું અભિવ્યંજકથાઓ યજ્ઞાદિ કર્મમાં
અધિકાર દર્શાવનારું ચિહ્ન છે તેથી હું તે પેહેરું છું.

વારમભિમન્ત્ર્ય તેનજલેનપૂજોપહારમાત્માનંચસમ્પ્રોક્ષ્ય ॥ આ શ્લોક
ભળી અહ્નુશમુદ્રાથી સૂર્યમંડલમાંથી તીર્થાવાહન કરી તેમાં ચંદન
પુષ્પ નારી ધેનુમુદ્રાવડે તે જલનું અમૃતીકરણ કરીને ૐ નમઃ
શિવાય । એ પંચાક્ષર મંત્ર આઠવાર ભળી તે જલ અભિમંત્રિત
કરવું. પછી તે જલથી પૂજોપહારને તથા આત્માને પ્રોક્ષણ કરવું.
પછી ૐ પ્રણવનો ઉચ્ચાર કરી આત્માને વિષયે શિવરૂપ ભાવના
કરી નીચે લખેલો શ્લોક ભળી તેમાં વર્ણવેલ શિવસ્વરૂપનું ધ્યાન
કરવું.

ધ્યાયે^૧ નિત્યં મહેશં રજતગિરિનિભં ચારુચંદ્રાવતંસમ્ ।

રત્નાકલ્પોજ્જ્વલાદ્ગં પરશુમૃગવરાભીતિહસ્તં પ્રસન્નમ્ ॥

પદ્માસીનં સમન્તાત્સ્તુતમમરગણૈર્વ્યાઘ્રકૃત્તિં વસાનમ્ ।

વિશ્વાદ્યં વિશ્વવન્દ્યં નિશ્ચિલભયહરં પશ્ચવક્રં ત્રિનેત્રમ્ ॥ ૧ ॥

કર્પૂરગૌરં^૨ કરુણાવતારં સંસારસારં ભુજગેન્દ્રહારમ્ ॥

૧ રૂપાના પર્વત સમાન દીસતા અને સુંદર ચંદ્રમા જેને ચૂડાસ્થાનમાં
આવી રહ્યો છે, વઢી રત્નાભૂષણવત્ ઉજ્જ્વલ છે અંગ જેનું અને પરશુ, મૃગ,
વર, અભય એમ ચાર હાથથી ચારે ચિહ્ન ધારણ કરતા, તેમજ પ્રસન્ન મુલ્હે પદ્મા-
સન કરી બેટેલા, ચોતરફ વિષ્ણુઆદિ દેવો જેની સ્તુતિ કરે છે અને વ્યાઘ્રચર્મ
ઉત્તરીયસ્થાને ધારણ કરી રહ્યા છે એવા સર્વ જગત્ના આદ્ય અને વિશ્વ એટલે
સુરનર આદિક યાવત્ના પરમ વંદનીય, અનેક પ્રકારના ભયને હરનારા, પંચ-
વક્ર અને ત્રિનેત્ર શ્રીમહેશ-મહાદેવનું હું નિત્ય ધ્યાન કરુંછું.

૨ કર્પૂર સમાન ગૌર છે સ્વરૂપ જેનું વઢી કરુણાના નિધિરૂપ, સંસાર-

સદા વસન્તં હૃદયારવિન્દે ભવં ભવાનીસહિતં નમામિ ॥ ૨ ॥

ઉપરના બે શ્લોકમાંથી ગમે તે શ્લોક ભળી ધ્યાન કરવું. તદનંતર—મૂલમંત્ર—ૐ નમઃશિવાય^૨ એ મંત્રવઢે નીચે લખ્યા ઉપચારો સમર્પવા જે ઉપચાર હાજર ન હોય તો તે ઠેકાણે માત્ર જલની આચમની ભરીને મુકવી. ૐ નમઃશિવાય આસનં સમર્પયામિ એમ ભળી જલની આચમની ચઢાવી અને એજ પ્રમાણે દરેક ઉપચારે કરતા જવું. ૐ નં પાદ્યં સમં ઝં નં અર્ઘ્યંસમં । ઝં નં આચમનીયંસમં । ઝં નમં સ્નાનં સમં (આ ઠેકાણે જો પંચામૃત હોય તો મૂલમંત્રે કરીને પયઃ સ્નાનં દધિસ્નાનં ઘૃતસ્નાનં મધુસ્નાનં શર્કરાસ્નાનં એમ ભળીને પંચામૃત સ્નાન કરાવવું,) પછી ૐ નમં ચંદનં પુષ્પં એમ ભળી ચંદન પુષ્પ ચઢાવીને અનંતર રુદ્રાષ્ટાધ્યાયીથી અથવા ‘ નમસ્તે ’ એ રુદ્રાધ્યાયથી અથવા પુરુષસૂક્તથી અથવા ‘યજ્ઞા-

રના સારરૂપ અને સર્પના હાર ધારણ કરનારા અથવા (ભુજગેન્દ્ર) એટલે વિષયનો અધિષ્ઠાતા અહંકાર તેના હારં એટલે પ્રવિલય કરનાર, હૃદયકમલમાં સર્વદા રહેલા એવા ભવાની—ચિદંબરશક્તિ, તેણે સહિત ભવ—શ્રીપરમશિવને હું નમન કરુંછું.

૨ જ્યાં જ્યાં મૂલમંત્ર કહેલ હોય ત્યાં ‘ ૐ નમઃશિવાય ’ એ ષઢશ્વર મંત્ર સમજવો.

ग्रतः' ए छ शिवसङ्कल्प मंत्रोथी अथवा तो नमः शंभवाय'
ए एकज मंत्रथी अभिषेक करवो. ऋग्वेदीए 'नमस्ते' अध्या-
यथी अथवा तो सद्योजातं' इत्यादि पांच मंत्रथी अभिषेक
करवो. सामवेदीए 'नमस्ते' अध्यायथी अथवा 'आवो राजान'
एकज मंत्र भणी अभिषेक करवो. अथर्ववेदी होय तो तेणे पण
'नमस्ते' अध्यायथी अथवा सद्योजातादि पंच मंत्रथी अथवा
'नमः शंभवाय' ए एकजमंत्रथी अभिषेक करवो. अभिषेक
समाप्त थया पछी शिवलिंगने नवरावीने ॐ नमःशिवाय

१ ॐ नमः शंभवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय च नमः
शिवाय च शिवतराय च ॥ १ ॥

२ ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमोनमः भवेभवेनाति भवेभवस्वमां
भवोद्धवाय नमः ॥

ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कल-
विकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय
नमो मनोन्मनाय नमः ॥

ॐ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो धोघोरेतरेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु
रुद्ररूपेभ्यः ॥

ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥

ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा
शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
१ ॐ आवो राजानमध्वरस्य रुद्रः होतारः सत्ययजः रोदस्योः । अग्निपुरा-

२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तनयितनोरचित्ताद्विरण्यरूपमवसे कृणुष्वम् ॥

वस्त्रोपवीताचमनीयानि परिकल्पयामि एम भणी जळनी
आचमनी मुकीने ॐ नमः० चन्दनं समर्पयामि । एम भणी
चंदन चडावतुं. ॐ न० पुष्पं सम० । एम भणी पुष्प चडा-
ववां. पछी—

त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च त्रिवर्गदम् ।

त्रिजन्मपापसंहारमेकविल्वं शिवार्पणम् ॥

ए श्लोक भणीने अथवा मूलमंत्रे करीने विल्वीपत्र चडा-
वतुं. ऊँ० धूपमाघ्रापयामि एम भणीने धूप करवो ऊँ०
दीपदर्शयामि एम भणी दीप धरवो ऊँ० नैवेद्यं समर्पयामि
एम भणी नैवेद्य धरवुं. ऊँ० पुनराचमनीयं सम० । एम
भणी जळनी आचमनी मुकवी. ऊँ० सुगन्धवासं० ऊँ०
नीराजनं करोमि । आरती करवी. ऊँ० प्रदक्षिणां करोमि ।
एम भणी जळथी प्रदक्षिणा करवी. ऊँ० नमस्कारं० । वे
हाथ जोडी नमन करवुं. पछी महिम्नःस्तोत्र अथवा जयशङ्कर-
स्तोत्र यथावकाश भणीने अथवा फक्त मूलमंत्रे करीने पुष्पां-
जलिं समर्पयामि ए रीते पुष्पांजली आपीने हाथ जोडी नीचे
लख्यो श्लोक भणी क्षमा मागवी.

करचरणकृतं वाक्कायजं कर्मजं वा । श्रवणनयनजं वा
मानसं वाऽपराधम् । विहितमविहितं वा सर्वमेतत् क्षमस्व । जय
जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शम्भो ॥

पछी हाथमां जल लई अत्राद्य० अनेन शिवपूजनकृ-
तेन श्रीसाम्बसदाशिवः प्रीयताम् । ए प्रमाणे पूजन निवेदन
करी नीचेनो श्लोक भणी शिवनिर्माल्यनुं वंदन करवुं, शिवनि-
र्माल्यतोयेन योङ्गानि परिमार्जयेत् । आधयस्तस्य न-
श्यन्ति व्याधीनान्तु कथैव का ॥ तदनंतर अवकाशानुसार
१०८ अथवा १० पंचाक्षर (मूलमंत्र) नो जप करी अंते शिवा-
र्पणमस्तु एम बोली जपनिवेदन करी बाणलिंगादि चरलिंग
होयतो तेने ठेकाणे पधरावुं अने जो स्थिरलिङ्ग होयतो मंदिरनी
बहार आवीने.

वृषं चण्डं वृषं चैव सोमसूत्रं पुनर्वृषम् ।

चण्डं च सोमसूत्रं पुनश्चण्डं पुनर्वृषम् ॥

ए श्लोकमां कहा प्रमाणे नव नमस्कारकरी प्रदक्षिणा करवी.

इति शिवपूजनम् ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथ श्रीपार्थिवपूजाविधिः ।

आचम्य प्राणानायम्य । अत्राद्य० श्री साम्बसदाशिव-
प्रीत्यर्थपार्थिवलिङ्गेशिवपूजनमहंकरिष्ये । तदंगत्वेनादौ
वरुणपूजनंचकरिष्ये ॥ गंगेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ।
नर्मदेसिन्धौकावेरि जलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु ॥ इति अङ्कुशमुद्रया
सूर्यमण्डलात् तीर्थान्यावाह्य गन्धाक्षतपुष्पैः सम्पूज्य वं इति बीजेन

धेनुमुद्रयाऽमृतीकृत्य मूलमन्त्रेणाष्टवारमभिमन्त्र्य तेन जलेन पूजो-
 पहारमात्मानं च प्रोक्ष्य । जगद्ध्वनिमन्त्रमातःस्वाहा । इति घंटां
 संपूज्य ततो ध्यानम् । ध्यायेनि० इति ध्यात्वा । हरायनमः ।
 इति मृदाहरणम् । महेश्वरायनमः । इति जलसेचनम् । शंभवे
 नमः । इति पिंडीकरणं शूलपाणयेनमः इति लिंगसंघट्टनम् । पिना-
 कधृष्णवेनमः । इति स्थापनम् । आवाहितो भव । स्थापितो
 भव । सम्मुखो भव । सन्निरुद्धो भव । विमलीकृतो भव ।
 अवगुण्ठितो भव । अमृतीकृतो भव । इति सप्तमुद्राः प्रदर्श-
 येत् । ॐ आं ह्रीं क्रों हंसः सोहं स्वाहा पार्थिवलिंगे प्राणा-
 इहप्राणाः । ॐ आं०* जीव इहस्थितः ॐ आं० सर्वेन्द्रिया-
 णि इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । ततः पञ्चदश प्रण-
 वान्जप्त्वा स्वहृदयकमलात्कुण्डलिनीमार्गेण ब्रह्मरन्ध्रद्वारालिङ्गे
 आगतमात्मरूपं परं शिवं संभाव्य नैवेद्यं दत्वा ॐ न० पाद्यं स-
 मर्पयामि । ॐ न० अर्घ्यं स० । ॐ न० मधुपर्कं स० । ॐ
 न० आचमनीयं स० । ॐ न० क्रमेणपंचामृतस्नानं । अ-
 लाभे गंधोदकेनस्नानं । ॐ न० स्नानं स० । ततः सद्यो-
 जातं इत्यादि पंचभिर्मन्त्रैर्नमः शम्भवाय इत्येकेनैव वा मंत्रेण
 अभिषेकं कृत्वा ततस्तर्पणं । भवं देवं तर्पयामि । शर्वं देवं

* उपर तळे रेखा दोरेल छे तेटलो भाग (ॐ आं) लखेल छे त्यां
 भगवानो छे.

त० । रुद्रं दे० । उग्रं दे० । भीमं दे० । पशुपतिं दे० ।
 महादेवं दे० । ईशानं दे० । भवादिदेवानामष्टौ पत्नीस्त-
 र्पयामि । इति संतर्प्य । वस्त्राद्युपचारार्थेऽक्षतान् स० । ॐ न०
 गंधं स० । ॐ न० पुष्पाणि स० । ॐ न० अक्षतान् स० ।
 त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च त्रिवर्गदं । त्रिजन्मपापसं-
 हारमेकविल्वं शिवार्पणम् ॥ विल्वपत्रं स० । ॐ न०
 धूपं आघ्रापयामि ॐ न० दीपं दर्शयामि । ॐ न० नैवेद्यं
 स० । ॐ न० नैवेद्यांते आचमनीयं स० । ॐ न० फल-
 ताम्बूले स० । ॐ न० नीराजनं करोमि । ॐ न० पुष्पां-
 जलिं दत्त्वा नमस्कारं कृत्वा । अष्टदिक्षु गंधाक्षतपुष्पैः पूजयेत् ।
 पूर्वं भवाय क्षितिमूर्त्तये नमः ॥ ईशान्यां शर्वाय जल-
 मूर्त्तये नमः । उत्तरे रुद्रायाग्निमूर्त्तये नमः । वायव्या-
 मुग्राय वायुमूर्त्तये नमः । पश्चिमे भीमस्याह्वयमूर्त्तये
 नमः । नैऋत्यांपशुपतये यजमानमूर्त्तये नमः । दक्षिणे
 महादेवाय सोममूर्त्तये नमः । आग्नेय्यामीशानाय सूर्य-
 मूर्त्तये नमः । इति संपूज्य ॥ ॐ अस्य श्रीषडक्षरमहा-
 मन्त्रस्य वामदेवऋषिः पंक्तिश्छंदः श्रीसदाशिवो देवता
 उमामहेश्वरप्रीतये जपेविनियोगः । ॐ अंगुष्ठाभ्यां हृद-
 याय नमः । नं तर्जनीभ्यां शिरसे स्वाहा । मँः मध्यमा-
 भ्यां शिखायै वद् । शिँ अनामिकाभ्यां कवचाय हुं ।

वां कनिष्ठिकाभ्यां नेत्रत्रयाय वौषट् । यँ करतलकर-
पृष्ठाभ्यामत्रायफट् । ऊँ भूर्भुवः स्वरोम् । इति दिग्बन्धः ।
ततो ध्यानम् ॥

शान्तंपद्मासनस्थंशशिधरमुकुटंपञ्चवक्त्रंत्रिनेत्रं ।
शूलंवज्रंचखड्गंपरशुमभयदंदक्षिणाङ्गेवहन्तम् ॥
नागंपाशंचघण्टांडमरुकसहितंचाङ्कुशंवामभागे ।
नानालङ्कारयुक्तंस्फटिकमणिनिभंपार्वतीशंनमामि ॥

एवं ध्यात्वा ॥

लं पृथिव्यात्मकं गन्धं परिकल्पयामि ।
हं आकाशात्मकं पुष्पं परिकल्पयामि ।
यं वाय्वात्मकं धूपमाघ्रापयामि ।
रं ज्ञानात्मकं दीपं दर्शयामि ।
वं अमृतात्मकं नैवेद्यं परिकल्पयामि ।
ह्रौः शक्त्यात्मकं ताम्बूलं परिकल्पयामि ॥

इति मानसोपचारैः संपूज्य यथावकाशं १०८ अथवा १०

सप्रणवपञ्चाक्षरजपं कृत्वा उत्तरन्यासांश्च कृत्वा अत्राय० अ-
नेन जपकृतेन श्रीसाम्बसदाशिवः प्रीयताम् । इति जपं
देवाय निवेद्य करसंपुटं कृत्वा महिमादिस्तोत्रैः स्तुतिं कृत्वा ॥
करचरणकृतंवा० इति श्लोकं पठित्वा क्षमां संप्रार्थ्य ततो नि-
र्वाणमुद्रया लिंगस्थितं पुष्पं गृहीत्वा स्वमूर्ध्नि न्यस्य ब्रह्मरंध्रा-

न्मूलाधारं ततश्च कुंडलिनीमार्गेण स्वहृदयकमलागतमात्मरूपं शिवं
संभाव्य चंडेश्वराय नमः । इति निर्माल्यं दत्त्वा, शिवनिर्माल्य-
तोयेन योऽङ्गानि परिमार्जयेत् ॥ आधयस्तस्य नश्यन्ति व्याधीनां
तु कथैव का । इति निर्माल्यमभिवंद्य । अत्राद्य० अनेन पा-
थिवलिङ्गपूजनेन श्रीसाम्बसदाशिवः प्रीयताम् ॥ ततो
निर्णेजनोदकं पात्रे आदाय दर्शनादखिलपापनाशनं स्पर्शनाद-
खिलकामसिद्धिदम् । प्राशनाच्च निजबोधदायकं चन्द्रचूडचरणो-
दकंपिबेत् ॥ एतत्श्लोकं पठित्वा त्रिः पिबेत् । करसंपुटं कृत्वा,

आवाहनं न जानामि न जानामिविसर्जनम् ।
पूजामपि न जानामि त्वं गतिः परमेश्वर ॥

इति पार्थिवपूजनम् ।

देहोदेवालयः प्रोक्तो जीवोदेवः सदाशिवः ।

त्यक्त्वा स्वाऽज्ञाननिर्माल्यं सोऽहंभावेन पूजयेत् ॥

(वैश्वदेवकर्म)

सर्व वेद शाखाओने साधारण शाकलविधि छे तेथी तद-
नुसारी प्रयोग आप्णो छे. हाथमां जल लइ अत्राद्य० ममपञ्च-
सूनाजनितदोषपरिहारार्थं पञ्चयज्ञात्मकं वैश्वदेवकर्माऽहं
करिष्ये एम संकल्प करी पछी नीचे लख्यां सूत्रखंड भणी स्थं-
दिलमां पंचभूसंस्कार करवा—

અથાતોગૃહ્થસ્થાલીપાકાનાંકર્મ । દર્ભેઃ પરિસમૂહ* ૩ (દર્ભે કરીને વાઢીનાસીને) ગોમયેન ઉપલિપ્ય ૩ (ગોમયથી લીંપીને) કુશોન ઉલ્લિખ્ય ૩ (દર્ભનાં મૂલથી પશ્ચિમથી પૂર્વભળી ત્રણ રેસા કરીને,) અનામિકાંગુષ્ઠેન ઉદ્ઘૃત્ય ૩ (અનામિકા તથા અંગુષ્ઠવતે ઉચેડાણલરજ કાઢી નાસીને) ઉદકેનાઽભ્યુક્ષ્ય ૩ (જલેકરી ત્રણવાર પ્રોક્ષણ કરીને) અગ્નિમુપસમાધાય (અગ્નિને સ્થંદિલમાં પધરાવીને) નીચે લખ્યો મંત્ર ભળવો—

ૐ અગ્નિં પ્રણયામિમનસા શિવેનાયમસ્તુ સદ્ગમનો વસૂનામ્ ।
માનોર્હિસીઃ સ્થિર્વિરં મા કુમારં શન્નો ભવ દ્વિપદે શંચતુષ્પદે ॥
આ મંત્ર ભળી પ્રાર્થના કરી નીચેનો મંત્ર ભળીધ્યાન કરવું—

ચત્વારિ શૃંગા ત્રયો અસ્ય પાદા દ્વેશોર્ષે સપ્તહસ્તાસોઽસ્ય ।
ત્રિધાબદ્ધો વૃષ્ણો રોરંવીતિ મહો દેવો મર્ત્યા આવિવેશ ॥ પાવકનાસ્ત્રે
બૈશ્વનારાય હૃદમત્ર ચંદનંચપુષ્પં । એમ ભળી ચંદન પુષ્પ સ્થંદિલ-
ઉપર મુકી । સકુશોદકેનપર્યુક્ષણમ્ દર્ભ સહિત જલથી
ગતપ્રત્યાગત પ્રદક્ષિણ રીતે સ્થંદિલને પર્યુક્ષણ કરવું પછી અગ્નિ
પ્રજ્વલિત કરીને નીચે લખ્યા મંત્રોથી પ્રથમ ચાર આહુતિ કત્ત
ઘૃતની અને પછીથી આઠ આહુતિઓ ઘૃતયુક્ત ભાત અથવા ત્રીજા
હવિષ્ય અન્નની આપવી. ૐ ભૂઃસ્વાહા હૃદમગ્નયે ॥ ૧ ॥ ૐ
ભુવઃસ્વાહા । હૃદંવાયવે ॥૨॥ ૐ સ્વઃસ્વાહા । હૃદં સૂર્યાય ॥૩॥

* પરિસમૂહનાદિક સઘલું પશ્ચિમથી પૂર્વભળી કરવાનું છે.

ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃસ્વાહા । इदं प्रजापतये ॥ ४ ॥ ॐ देवकृतस्यैन-
 सोवयजनमसिस्वाहा । इदं देवेभ्यः ॥ ५ ॥ ॐ मनुष्यकृतस्यैन-
 सोवयजनमसिस्वाहा । इदं मनुष्येभ्यः ॥ ६ ॥ ॐ पितृकृतस्यै-
 नसोवयजनमसिस्वाहा । इदं पितृभ्यः ॥ ७ ॥ ॐ आत्मकृतस्यैनसो-
 वयजनमासिस्वाहा । इदमात्मने ॥ ८ ॥ ॐ एनसएनसोवयजनम-
 सिस्वाहा । इदमेनसे ॥ ९ ॥ ॐ यच्चाहमेनोविद्वाँश्चकार यच्चावि-
 स्तस्य सर्वस्यैनसोवयजनमसिस्वाहा । इदमग्नये ॥ १० ॥ ॐ
 प्रजापतयेस्याहा । इदं प्रजापतये ॥ ११ ॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृते
 स्वाहा । इदमग्नयेस्विष्टकृते ॥ १२ ॥ १ ततो बलिदानम् । त्यार-
 पछी नीचेना मंत्रोથી નીચેના ક્રમ પ્રમાણે ૭ બલિદાન કરવાં.
 ૨ ૐ વિધાત્રેનમઃ । इदं विधात्रे । ૧ ૐ ધાત્રેનમઃ । इदं धात्रे ।
 ૫ ૐ ભૂતાનાં પતયેનમઃ । इदं भूतानांपतये ।
 ૪ ૐ સર્વેભ્યોભૂતેભ્યોનમઃ । इदं सर्वेभ्योभूतेभ्यः ।
 ૩ ૐ વિશ્વેભ્યોદેવેભ્યોનમઃ । इदं विश्वेभ्योदेवेभ्यः । (જ-
 નોઈકંત્યકરીનેમનુષ્યતીર્થથી) (અપસવ્યકરીનેપિતૃતીર્થથી) ૬
 ૐ સનકાદિમનુષ્યેભ્યોનમઃ । ૭ ૐ પિતૃભ્યઃ સ્વધા इदं सन-

૧ અહીં સુધીની બાર આહુતિનો દેવયજ્ઞ ગણાય છે. ૨ એ પાંચ બલિ સુધીનો ભૂતયજ્ઞ ગણાય છે.

૩ એ એક બલિનો મનુષ્યયજ્ઞ છે. ૪ એ એક બલિથી પિતૃયજ્ઞસિદ્ધિ ગણાય છે.

કાદિમનુષ્યેભ્યઃ । ઇદં પિતૃભ્યઃ પછી તે પાત્રમાં થોડું
 પાણી લઈ અને યક્ષ્મૈતત્તે નિર્ગોજનં । ઇટલું ભળીને પાણી
 વાયુ યુગ્મમાં નાખવું પછી હાથ ધોઈને જનોઈ સવ્ય કરીને ગોમ્યો
 નમઃ ઇદંગોમ્યઃ । શ્વમ્યોનમઃ ઇદંશ્વમ્યઃ । વાયસેમ્યોનમઃ
 ઇદંવાયસેમ્યઃ । પિપીલિકાદિમ્યો નમઃ ઇદંપિપીલિકાદિ-
 મ્યઃ । અતિથ્યેનમઃ ઇદમતિથ્યે । એપ્રમાણે પાંચ અન્નભાગ
 મુકવાઃ હાથમાં જલ લઈ અન્નાદ્યઃ અનેન વૈશ્વદેવાણ્યેન
 કર્મણા શ્રીયજ્ઞનારાયણઃ પ્રીયતામ્ । પછી ॥ ત્ર્યાયુષ-
 મિતિભસ્મનાલલાટેગ્રીવાયાંદક્ષિણેઽસેહદિચ ॥ ત્ર્યાયુષં
 એ મંત્રથી લલાટે, કંઠે, જમણે સ્વપ્ને અને હૃદયે ભસ્મ વંદન કરવું
 પછી હાથ જોડીને ॥ ગચ્છ ગચ્છ સુરશ્રેષ્ઠ સ્વસ્થાને પરમે-
 શ્વર । યન્નબ્રહ્માદ્યોદેવાસ્તન્નગચ્છ હુતાશન ॥

એ શ્લોક ભળી વિસર્જન કરવું આ સમયે જો કોઈ અતિથિ
 હાજર હોય તો તેને યથાશક્તિ અન્ન દેવું. ઇતિ વૈશ્વદેવકર્મ.

[અથ બ્રહ્મયજ્ઞઃ]

વેદ સંહિતા ભળેલ હોય તેણે યથાવકાશ પાંચ, બે અથવા
 એક અધ્યાયનો પાઠ કરી સ્વાધ્યાયયજ્ઞ કરવો તે બ્રહ્મયજ્ઞ કહેવા-
 ય છે. કદી સંહિતા ન ભળેલ હોય તો નીચેના મંત્ર ભળી બ્રહ્મ-
 યજ્ઞ કરવો. આચમન પ્રાણાયામ કરી કુશ પવિત્ર ધારણ કરી

हाथमां जळ लइ, अत्राय श्रीपरमात्मप्रीत्यर्थे स्वाध्यायय-
ज्ञेनाहंयक्ष्ये. एम संकल्प करीने-

ॐ आब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मचर्चसीजायतामाराष्ट्रे
राजन्त्यःशूरइषव्योतिव्याधी महारथोजायतं दोग्धीधेनु-
वोढा ऽनड्वानाशुःसप्तिः पुरन्धिर्योषाजिष्णूरथेष्टाः ॥
सभेयोर्युवाऽस्ययजमानस्यव्वीरोजायताम् ॥ निक्रामे-
नि' कामेनः पर्जन्योव्वर्षतुफलवत्योन ओषधयःपच्यन्तां
योगक्षेमोनःकल्पताम् १ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि-
परासुव ॥ यद्भद्रंतन्नआसुवा २ अनेन ब्रह्मयज्ञेन श्रीप-
रमात्मा प्रीयताम् ॥

ए प्रमाणे ब्रह्मयज्ञ करवो अथवा तो नीचे लख्या चारे
वेदना पेहेला ४ मंत्रो भणी ब्रह्मयज्ञ करवो.

ॐ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं । होतारं रत्न
धातमम् ॥ ॐ' इषेत्वोर्जेत्वाव्वायवः स्थदेवोवःसविता प्रापयितु-
श्रेष्ठतमाय कर्मणऽआप्यायद्ध्वमध्न्याऽइन्द्राय भागंप्रजावतीरनमी-
वाऽअयुक्षमामाचस्तेनऽईशंत माघशंसोऽधुवाऽअस्मिन् गोपतौ स्या-
तबह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि ॥ २ ॥ ॐ अग्न आयाहि वीतये गृणा-
नो हव्यदातये । निहोतासंत्सि बर्हिषि ॥ ३ ॥ ॐ शन्नो देवीरभिष्टु-
यऽआपो भवन्तु पीतये । शंयोरभिस्तवन्तु नः ॥ ४ ॥

[अथ भोजनविधिः]

पंचाद्रि करीने एटले बे हाथ बे पग अने मोढुं धोइने कपा-
 लमां चंदन करी पूर्वाभिमुखे बेसी भाणामां पीरसेल अन्नने हा-
 थमां जरा जल लइ । ॐ भूर्भूवः स्वः तत्सवि० । ए गायत्री
 मंत्र भणी ते जलथी प्रोक्षण करीने दिवस होय तो । सत्यं त्वर्त्ते-
 न परिषिञ्चामि । ए मंत्र भणीने अने जो रात्री होय तो । ऋतं-
 त्वा सत्येन परिषिञ्चामि । आ मंत्र भणीने पात्रनी आसपास
 प्रदक्षिणानी रीते जलधारा करीने ते धारा उपर जमणी बाजुएं
 जमणेथी डाबी कोरे लइ जतां ॐ भूपतयेनमः । ॐ भुवन-
 पतयेनमः । ॐ भूतानांपतयेनमः । ए त्रण मंत्र भणी भा-
 तनां अथवा बीजा हविष्य अन्ननां त्रण बलि मूकीने ते उपरे जल
 प्रोक्षण करीने ते त्रणे बलि एकठां करवां पछी हाथ धोइ जमणा
 हाथमां आचमन वास्ते जल लइ डाबा हाथनो अंगुष्ठ पात्रने
 अडाढी राखी ॐ अमृतोपस्तरणमसिस्वाहा । ए मंत्र भणी
 आचमन करीने ॐ प्राणायस्वाहा ॐ अपानायस्वाहा । ॐ
 व्यानायस्वाहा । ॐ उदानायस्वाहा । ॐ समानायस्वाहा ।
 ए पांच मंत्रोथी क्रमे करी भात अथवा बीजा हविष्य अन्नना पांच
 ग्रास पांचे आंगळी भेली राखीने लेवा. त्यां सुधी डाबा अंगुष्ठथी
 पात्रस्पर्श करी राखवो. पछी डावो हाथ धोइ आंखे जल स्पर्श
 करीने यथारुचि जमी रह्या पछी छेले हाथमां जल लइ ॐ अमृ-

तापिधत्तादेष्टाहा । ए मंत्र भणी अर्ध जल पी जवुं अने
अर्धजल प्रथम एकठां करेल बलि उपरे पितृतीर्थथी रेडीने कोगळा
मुखशुद्धि करी मुखवास लेइ शिखा छोडी नाखत्री.

[अथ संक्षिप्तनित्यतर्पणम्.]

एक पात्रमां यव, तिळ, चंदन पुष्पयुक्त जल पूरीने आच-
मन प्राणायाम करी हाथमां जल लइ अत्राद्य० श्रीपरमेश्वर-
प्रीत्यर्थं देवर्षिपितृतर्पणमहं करिष्ये एम संकल्प करी पूर्वाग्र
दर्भ राखी देवतीर्थथी तर्पण करवुं. ॐ ब्रह्मादयो देवास्तृप्य-
न्ताम् । देवपत्न्यस्तृप्यन्ताम् । देवसुतास्तृप्यन्ताम् । देव-
गणास्तृप्यन्ताम् । कण्ठ्यं वासः । जनोइ कण्ठ्ये करीने मनु-
ष्यतीर्थथी ॐ सनकादयोमनुष्यास्तृप्य० । मनुष्यपत्न्य-
स्तृप्यन्ताम् । मनुष्यसुतास्तृप्य० मनुष्यगणास्तृप्य० ।
अपसव्यं जनोइ जमणे स्वप्ने करीने दर्भ द्विगुण करी पितृतीर्थथी
ॐ कव्यवाहनलादयः पितरस्तृप्यन्ताम् । पितृपत्न्य-
स्तृ० । पितृसुतास्तृ० । पितृगणास्तृ० । पितृवंशे मृता ये च
मातृवंशे तथैवच । गुरुश्वशुरबन्धूनां ये चान्ये बान्धवा
मृताः ॥ ये मे कुले लुप्तपिण्डाः पुत्रदारविवर्जिताः ।
तेषां जलं मयादत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु । सव्यं । अत्रा-
द्य० अनेन नित्यतर्पणकर्मणा देवर्षिपितरस्तृप्यन्ताम् ॥

इति संक्षिप्तनित्यतर्पणविधिः

एतत्सन्ध्यात्रयं प्रोक्तं ब्राह्मण्यं यत्र तिष्ठति ॥
यस्य नास्त्यादरस्तत्र न स ब्राह्मण उच्यते ॥

॥ कात्यायनः ॥

ए प्रमाणे સંધ્યાનું ત્રય કહ્યું. એ ત્રણ કાલની સંધ્યાનું
ઉપાસન કરવામાંજ બ્રાહ્મણપણું રહેલું છે. જે બ્રાહ્મણ યથાકાલ એ
સંધ્યોપાસન કરવામાં આદર નથી રાખતો તે બ્રાહ્મણજ ન કહેવાય.

सन्ध्यायेननविज्ञाता सन्ध्यायेनाऽनुपासिता ।

सजीवञ्छूद्रतामेति मृतश्चश्वाभिजायते ॥

गोभिलः ॥

જેણે સંધ્યા જાણી નથી, જેણે સંધ્યાનું ઉપાસન કરાતું નથી,
તે પુરુષ જીવતાં સૂધી શૂદ્ર સમાન રહી મુવા પછી કૂતરો થાયછે.

सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हः सर्वकर्मसु ।

यदन्यत्कुरुतेकर्म नतस्यफलभाग्भवेत् ॥ दक्षः ॥

સંધ્યાહીન પુરુષ સદા અપવિત્ર છે અને સર્વ કર્મમાં નાલા-
યક છે, સંધ્યા વિના જે કંઈ બીજું કર્મ કરે છે તેનું ફલ તેને
સર્વથા થતું નથી.

सन्ध्यातिक्रमणं यस्य ससरात्रमपिच्युतम् ।

उन्माददोषयुक्तोपि पुनःसंस्कारमर्हति ॥ शौनकः

જે માણસનું સાત દિવસ પર્યંત સન્ધ્યાવન્દન ચ્યુત થાય

छे ते जोके गांडाइनी स्थितिमां होय तोपण तेने पुनः संस्कार करवा जोइए.

सायंप्रातःसदासन्ध्यां येविप्रानउपासते ।

तानेवधार्मिकोराजाशूद्रकर्मसुयोजयेत् । काशीखंडे ।

जे ब्राह्मणो सायंकाळे तथा प्रातःकाळे संध्योपासन नथी करता तेने धार्मिक राजाए शूद्रने लायक काममां लेवा जोइए.

पूर्वासन्ध्यांजपंस्तिष्ठेत्सावित्रीमार्कदर्शनात् ।

पश्चिमांतुसमासीनः सम्यगृक्षविभावनात् ॥ मनुः॥

प्रातःसंध्योपासन समये सूर्यनुं दर्शन थाय त्यांसुधी उभा रही गायत्री जप कर्या करवो तथा सायंसंध्या समये सारी रीते नक्षत्र देखाय तावत्पर्यंत बेठां बेठां गायत्री जप करवो.

नतिष्ठतितुयःपूर्वा नोपास्तेयश्चपश्चिमाम् ।

सशूद्रवद्बहिःकार्यः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ मनुः ॥

जे ब्राह्मण पूर्वा प्रातःकाळनी तथा पश्चिमा सायंकाळनी संध्यानुं उपासन नथी करतो ते सर्व प्रकारनां बाह्यकर्मथी बहिष्कृत समजवो.

ब्रह्मचर्याद्ब्राह्मणस्य ब्राह्मणत्वंविधीयते ।

एवमाहुःपरेलोके ब्रह्मचर्यविदोजनाः ॥ मनुः

ब्राह्मणनुं ब्राह्मणपणुं ब्रह्मचर्य पाळवाथी आवे छे. केम

કે બ્રહ્મણે-ચર્યા બ્રહ્મચર્યમ્ । બ્રાહ્મણે વેદગ્રહણાદિને માટે જે ચર્યા અમુક પ્રકારના નિયમોનું પ્રતિપાલન—તે બ્રહ્મચર્ય—અર્થાત્ જે બ્રાહ્મણ ઝડ્ઝરેતા—બદ્ધકચ્છ રહિને વેદાધ્યયન કાઢના સઘળા નિયમો પાળી યથાવત્ વેદનું સાર્થ અધ્યયન કરે તેજ પુરુષ બ્રાહ્મણ સંજ્ઞાને યોગ્ય છે. એમ અભિજ્ઞ જનો કહેછે—માને છે

નાસ્તિયોગંવિનાસિદ્ધિર્નવાસિદ્ધિર્વિનાયશઃ ॥

નાસ્તિલોકેયશોમૂલં બ્રહ્મચર્યાત્પરંતપઃ ॥ મત્સ્ય પુ૦

યોગ વિના સર્વથા સિદ્ધિ પમાતી નથી, સિદ્ધિ વિના જગ ત્માં યશ થતું નથી; અને આ લોકનેવિષે નિર્મલ યશનું મૂલરૂપ બ્રહ્મચર્યથી પર બીજું કંઈ પળ તપ છે નહિ; ત્યારે એજ સિદ્ધાંત છે કે બ્રહ્મચર્યવ્રત એજ સર્વ પુરુષાર્થનું મૂલભૂત છે.

॥ महिम्नःस्तोत्रम् ॥

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी

स्तुतिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।

अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृण-

न्ममाप्येषः स्तोत्रे हर ! निरपवादः परिकरः ॥ १ ॥

अतीतः पन्थानं तव च महिमा वाङ्मनसयो-

रतद्व्यावृत्त्या यं चकितमभिधत्ते श्रुतिरपि ।

स कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः

पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ २ ॥

मधुस्फीता वाचः परमममृतं निर्मितवत-

स्तव ब्रह्मन् किं वागपि सुरगुरोर्विस्मयपदम् ।

मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः

पुनामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथन बुद्धिर्व्यवसिता ॥ ३ ॥

तवैश्वर्यं यत्तज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृ-

त्रयीवस्तुव्यस्तं तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।

अभव्यानामस्मिन्वरद रमणीयामरमणीं

विहन्तुं व्याक्रोशीं विदधत इहैके जडधियः ॥ ४ ॥

किमीहः किंकायः स खलु किमुपायस्त्रिभुवनं

किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च ।

अतर्व्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः

कुतर्कोऽयं कांश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः ॥ ५ ॥
 अजन्मानो लोकाः किमवयववन्तोऽपि जगता-
 मधिष्ठातारं किं भवविधिरनादृत्य भवति ।
 अनीशो वा कुर्याद्भुवनजनने कः परिकरो
 यतो मन्दास्त्वां प्रत्यमरवर संशेरत इमे ॥ ६ ॥
 त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति
 प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च ।
 रुचीनां वैचित्र्यादृजुकुटिलनानापथजुषां
 नृणामेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ७ ॥
 महोक्षः खट्वाङ्गं परशुरजिनं भस्म फणिनः
 कपालं चेतीयत्तव वरद तन्त्रोपकरणम् ।
 सुरास्तां तामृद्धिं दधति तु भवद्भ्रूप्रणिहितां
 न हि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥ ८ ॥
 ध्रुवं कश्चित्सर्वं सकलमपरस्त्वध्रुवमिदं
 परो ध्रौव्याध्रौव्ये जगति गदति व्यस्तविषये ।
 समस्तेऽप्येतस्मिन्पुरमथन तैर्विस्मित इव
 स्तुवन्निहेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥ ९ ॥
 तवैश्वर्यं यत्नाद्यदुपरि विरश्चिर्हरिरधः
 परिच्छेत्तुं यातावनलमनलस्कन्धवपुषः ।
 ततो भक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यां गिरिश य-

त्स्वयं तस्थे ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फलति ॥१०॥

अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरं

दशास्यो यद्वाहूनभृत रणकण्डूपरवशान् ।

शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणाम्भोरुहबलेः

स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहरविस्फूर्जितमिदम् ॥ ११ ॥

अमुष्य त्वत्सेवासमधिगतसारं भुजवनं

बलात्कैलासेऽपि त्वदधिवसतौ विक्रमयतः ।

अलभ्या पातालेऽप्यलसचलिताङ्गुष्ठशिरसि

प्रतिष्ठा त्वय्यासीद्भुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥ १२ ॥

यदृद्धिं सुत्राम्णो वरद परमोच्चैरपि सती-

मधश्चक्रे बाणः परिजनविधेयस्त्रिभुवनः ।

न तच्चित्रं तस्मिन्वरिवसितरि त्वच्चरणयो-

र्न कस्या उन्नत्यै भवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥ १३ ॥

अकाण्डब्रह्माण्डक्षयचकितदेवासुरकृपा-

विधेयस्यासीद्यस्त्रिनयन विषं संहतवतः ।

स कल्माषः कण्ठे तव न कुरुते न श्रियमहो

विकारोऽपि श्लाघ्यो भुवनभयभङ्गव्यसनिनः ॥१४॥

असिद्धार्था नैव कचिदपि सदेवासुरनरे

निवर्तन्ते नित्यं जगति जयिनो यस्य विशिखाः ।

स पश्यन्नीश त्वामितरसुरसाधारणमभूत्

स्मरः स्मर्तव्यात्मा न हि वशिषु पथ्यः परिभवः॥१५॥
 मही पादाघाताद्भ्रजति सहसा संशयपदं
 पदं विष्णोर्भ्राम्यद्भ्रजपरिघरुणग्रहगणम् ।
 मुहुर्द्यौर्दौस्थ्यं यात्यनिभृतजटाताडिततटा
 जगद्रक्षायै त्वं नटसि ननु वामैव विभुता ॥ १६ ॥
 वियद्व्यापी तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः
 प्रवाहो वारां यः पृषतलघुदृष्टः शिरसि ते ।
 जगद्वीपाकारं जलधिवलयं तेन कृतमि-
 त्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिम दिव्यं तव वपुः ॥ १७ ॥
 रथः क्षोणी यन्ता शतधृतिरगेन्द्रो धनुरथो
 रथाङ्गे चन्द्रार्कौ रथचरणपाणिः शर इति ।
 दिधक्षोस्ते कोऽयं त्रिपुरतृणमाडम्बरविधि-
 विधेयैः क्रीडन्त्यो न खलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥१८॥
 हरिस्ते साहस्रं कमलबलिमाधाय पदयो-
 र्यदेकोने तस्मिन्निजमुदहरन्नेत्रकमलम् ।
 गतो भक्त्युद्रेकः परिणतिमसौ चक्रवपुषा
 त्रयाणां रक्षायै त्रिपुरहर जागर्ति जगताम् ॥ १९ ॥
 क्रतौ सुप्ते जाग्रच्चमसि फलयोगे क्रतुमतां
 क कर्म प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनमृते ।
 अतस्त्वां संप्रेक्ष्य ऋतुषु फलदानप्रतिभुवं

श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥ २० ॥
 क्रियादक्षो दक्षः क्रतुपातिरधीशस्तनुभृता-
 मृषीणामात्विज्यं शरणद सदस्याः सुरगणाः ।
 क्रतुभ्रेषस्त्वत्तः क्रतुफलविधानव्यसनिनो
 ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमभिचाराय हि मखाः ॥ २१ ॥
 प्रजानाथं नाथ प्रसभमभिकं स्वां दुहितरं
 गतं रोहिद्धूतां रिरमयिषुमृष्यस्य वपुषा ।
 धनुष्पाणेर्यातं दिवमपि सपत्राकृतममुं
 त्रसन्तं तेऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरभसः ॥ २२ ॥
 स्वलावण्याशंसाधृतधनुषमह्नाय तृणव-
 त्पुरः प्लुष्टं दृष्ट्वा पुरमथन पुष्पायुधमपि ।
 यदि स्रैणं देवी यमनिरत देहार्धघटना-
 दवैति त्वामद्धा बत वरद मुग्धा युवतयः ॥ २३ ॥
 स्मशानेष्वक्रीडा स्मरहर पिशाचाः सहचरा-
 श्रिताभस्मालेपः स्रगपि नृकरोटीपरिकरः ।
 अमङ्गल्यं शीलं तव भवतु नामैवमखिलं
 तथापि स्मर्तृणां वरद परमं मङ्गलमसि ॥ २४ ॥
 मनः प्रत्यक्चित्ते सविधमवधायात्तमस्तः
 प्रहृष्यद्रोमाणः प्रमदसालिलोत्सङ्गितदशः ।
 यदालोक्याह्लादं हृद इव निमज्ज्यामृतमये

दधत्यन्तस्तत्त्वं किमपि यमिनस्तत्किल भवान् ॥२५॥
त्वमर्कस्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवह-

स्त्वमापस्त्वं व्योम त्वमु धरणिरात्मा त्वमिति च ।
परिच्छिन्नामेवं त्वयि परिणता बिभ्रतु गिरं
न विद्वस्तत्तत्त्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवासि ॥ २६ ॥
त्रयीं तिस्रो वृत्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरा-
नकाराद्यैर्वर्णैस्त्रिभिरभिदधत्तीर्णविकृति ।
तुरीयं ते धाम ध्वनिभिरवरुन्धानमणुभिः

समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद् गृणात्योमिति पदम् ॥२७॥
भवः शर्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहां-
स्तथा भीमेशानाविति यदभिधानाष्टकमिदम् ।

अमुष्मिन्प्रत्येकं प्रविचरति देव श्रुतिरपि
प्रियायास्मै धाम्ने प्रणिहितनमस्योऽस्मि भवते ॥२८॥

नमो नेदिष्ठाय प्रियदव दविष्ठाय च नमो
नमः क्षोदिष्ठाय स्मरहर महिष्ठाय च नमः ।

नमो वर्षिष्ठाय त्रिनयन यविष्ठाय च नमो
नमः सर्वस्मै ते तदिदमिति शर्वाय च नमः ॥ २९ ॥

बहलरजसे विश्वोत्पत्तौ भवाय नमोनमः
प्रबलतमसे तत्संहारे हराय नमोनमः ।

जनसुखकृते सत्त्वोद्विक्तौ मृडाय नमोनमः
प्रमहसि पदे निस्त्रैगुण्ये शिवाय नमोनमः ॥ ३० ॥

कृशपरिणति चेतः क्लेशवश्यं क चेदं

क च तव गुणसीमोल्लङ्घिनी शश्वद्वद्धिः ।

इति चकितममन्दीकृत्य मां भक्तिराधा-

द्वरद चरणयोस्ते वाक्यपुष्पोपहारम् ॥ ३१ ॥

आसितगिरिसमं स्यात्कज्जलं सिन्धुपात्रे

सुरतरुवरशाखा लेखनी पत्रमुर्वी ।

लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं

तदपि तव गुणानामीश पारं न याति ॥ ३२ ॥

असुरसुरमुनीन्द्रैरर्चितस्येन्दुमौले-

र्ग्रथितगुणमहिम्नो निर्गुणस्येश्वरस्य ।

सकलगणवरिष्ठः पुष्पदन्ताभिधानो

रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेतच्चकार ॥ ३३ ॥

अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेत-

त्पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान्यः ।

स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथाऽत्र

प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥ ३४ ॥

महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरा स्तुतिः ।

अघोरान्नापरो मन्त्रो नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ॥ ३५ ॥

दीक्षा दानं तपस्तीर्थं ज्ञानं यागादिकाः क्रियाः ।

महिम्नस्तव पाठस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥ ३६ ॥

कुसुमदशननामा सर्वगन्धर्वराजः

शिशुशशिवरमौलेर्देवदेवस्य दासः ।

स खलु निजमहिम्नो भ्रष्ट एवास्य रोषा-

स्तवनमिदमकार्षीद्विव्यदिव्यं महिम्नः ॥ ३७ ॥

सुरवरमुनिपूज्यं स्वर्गमोक्षैकहेतुं

पठति यदि मनुष्यः प्राञ्जलिर्नान्यचेताः ।

व्रजति शिवसमीपं किंनरैः स्तूयमानः

स्तवनमिदममोघं पुष्पदन्तप्रणीतम् ॥ ३८ ॥

आसमाप्तमिदं स्तोत्रं पुण्यं गन्धर्वभाषितम् ।

अनौपम्यं मनोहारि शिवमीश्वरवर्णनम् ॥ ३९ ॥

इत्येषा वाङ्मयी पूजा श्रीमच्छंकरपादयोः ।

अर्पिता तेन देवेशः प्रीयतां मे सदाशिवः ॥ ४० ॥

तव तत्त्वं न जानामि कीदृशोऽसि महेश्वर ।

यादृशोऽसि महादेव तादृशाय नमो नमः ॥ ४१ ॥

एककालं द्विकालं वा त्रिकालं यः पठेन्नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके महीयते ॥ ४२ ॥

श्रीपुष्पदन्तमुखपङ्कजनिर्गतेन

स्तोत्रेण किल्बिषहरेण हरप्रियेण ।

कण्ठस्थितेन पठितेन समाहितेन

सुप्रीणितो भवति भूतपतिर्महेशः ॥ ४३ ॥

॥ जयशंकरस्तोत्रम् ॥

जय शंकर पार्वतीपते मृड शंभो शशिखंडमंडन ।
 मदनान्तक भक्तवत्सल प्रियकैलास दयासुधांबुधे ॥ १ ॥
 सदुपायकथास्वपंडितो हृदये दुःखशरेण खंडितः ।
 शशिखंडशिखंडमंडनं शरणं यामि शरण्यमीश्वरम् ॥ २ ॥
 महतः परितः प्रसर्पतस्तमसो दर्शनभेदिनो भिदे ।
 दिननाथ इव स्वतेजसा हृदयव्योम्नि मनागुदेहि नः ॥ ३ ॥
 मधुरं हि पयः स्वभावतो ननु कीदृक् सितसर्करान्वितम् ।
 त्वदनुरमृतिरेव पावनी स्तुतियुक्ता किमु वक्तुमीश सा ॥ ४ ॥
 न वयं तव चर्मचक्षुषा पदवीमप्युपवीक्षितुं क्षमाः ।
 कृपयाऽभयदेन चक्षुषा सकलेनेश विलोकयाशु नः ॥ ५ ॥
 सविषोऽप्यमृतायते भवान् शबमुंडाभरणोपि पावनः ।
 भव एव भवांतकः सतां समदृष्टिर्विषमेक्षणोपि सन् ॥ ६ ॥
 अपि शूलधरो निरामयो दृढवैराग्ययुतश्च रागवान् ।
 अपि भैक्षचरो महेश्वरश्चरितं चित्रमिदं हि ते प्रभो ॥ ७ ॥
 वितरत्यभिवांछितं दृशा परिदृष्टः किल कल्पपादपः ।
 हृदये स्मृत एव धीमता ममताऽभीष्टफलप्रदो भवान् ॥ ८ ॥
 सहसैव भुजङ्गपाशवान् विनिगृह्णाति न यावदन्तकः ।
 अभयं कुरु तावदाशु मे गतजीवस्य पुनः किमौषधैः ॥ ९ ॥
 सविषैरिव भीमपन्नगैर्विषधैरेभिरलं परिक्षतम् ।

अमृतैरिव संभ्रमेण मामभिषिंचाशु दयावलोकनैः ॥१०॥
 मुनयो बहवोपि धन्यतां गमिताः स्वाभिमतार्थलाभतः ।
 करुणाकर देव तेन मामवसन्नं ननु पश्य चक्षुषा ॥ ११ ॥
 प्रणमाम्यथ यामि चापरं शरणं किं कृपयाऽभयप्रदम् ।
 विरहीव विभो प्रियामयं परिपश्यामि भवन्मयं जगत् ॥१२॥
 बहवो भवताऽनुकंपिताः किमितीशान न मानुकंपसे ।
 दधता किमु मंदराचलं परमाणुः कमठेन दुर्धरः ॥ १३ ॥
 अशुचिं यदि मानुमन्यसे किमिदं मूर्ध्नि कपालदाम ते ।
 नत शठ्यमसाधुसंगिनं विषलक्ष्मासि न किं द्विजिह्वधृक् ॥१४॥
 विलुठाम्यवनौ किमाकुलः किमुरो हन्मि शिरश्छिनद्भि वा ।
 किमु रोदिभि रारटीमि किं कृपणं मां न यदीक्षसे प्रभो ॥१५॥
 किमहं विदधामि किं करोम्यनुतिष्ठामि कथं भयाकुलः ।
 क नु तिष्ठसि रक्ष रक्ष मामपि शंभो शरणागतोस्मि ते ॥१६॥
 शरणं तरुणेन्दुशेखरः शरणं मे गिरिराजकन्यका ।
 शरणं पुनरेव तावुभौ शरणं नान्यदुपैमि दैवतम् ॥ १७ ॥
 उपमन्युकृतं स्तवोत्तमं पठतः शम्भुसमीपवर्तिनः ।
 अभिवाञ्छितभाग्यसंपदः परमायुः प्रददाति शंकरः ॥१८॥
 शंकरस्य चरितं कथामृतं चंद्रशेखरगुणानुकीर्त्तनम् ।
 नीलकंठ तव पादसेवनं संभवन्तु मम जन्मजन्मनि ॥१९॥

॥ अथ आनोभद्रा लिख्यते ॥

आनोभद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतो दब्धा सोऽपरीता सऽज्जि-
दः । देवानो यथा सदमिदृधेऽसन्नप्रोयुवोरक्षितारो दिवे दिवे
॥ १ ॥ देवानां भद्रासुमतिर्ऋजूयतान् देवानां रातिगभिनो निर्वर्त्त-
ताम् । देवानां समक्ख्यमुपसेदिमाव्वयन् देवानां आशुप्रतिरन्तु जी-
वसे ॥ २ ॥ तान् पूर्व्यानि विदाहूमहेव्वयम्भगं मित्रमदितिन्दसम-
सिधम् । अर्यमणं वरुणं सोमं दिश्वनासरं स्वरतीनः सुभगामय-
स्करत् ॥ ३ ॥ तन्नो व्वातो मयो भुव्वातु भेषजं तन्माता पृथिवी त-
त्पिता द्यौः । तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयो भुवस्तदं दिश्वनाशृणुतन्धि-
ण्यायुवम् ॥ ४ ॥ तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं न्धियञ्जिन्वमवसे
हूमहेव्वयम् । पूषानो यथाव्वेदं सामसद्वधेरक्षिता प्रायुरदब्धः स्वस्तये
॥ ५ ॥ स्वस्ति नऽइन्द्रो वृद्धिश्श्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्योऽरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥ पृष-
दश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभ्या वानो विदथेषु जगमयः । अग्निजि-
ह्वामनवं सूरं चक्षसो विश्वेनो देवाऽवसागमन्निह ॥ ७ ॥ भद्रङ्क-
र्णभिः शृणुयाम देवा भद्रम्पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टु-
वाक्सस्तनूभिर्व्यशेम हि देवहितं यदायुः ॥ ८ ॥ अतमिन्नुग्रदो-
ऽअन्ति देवा यत्रानश्चक्रा जरसन्तनूनाम् । पुत्रा सो यत्र पितरो भवन्ति-
मानो मध्यारिं रिषतायुर्गन्तोः ॥ ९ ॥ अदितिर्द्यौरदिति रन्तरिक्षम-
दिति र्माता सपिता स पुत्रः । विश्वे देवाऽअदितिः पञ्चजनाऽअदि-

तिर्ज्जातमदितिर्ज्जनिच्वम् ॥ १० ॥ दीर्घायुत्वायबलायवर्चसेसु-
प्रज्ञास्त्वायसहसाऽअथोजीवशरदंशतम् ॥ ११ ॥ द्यौःशान्तिर-
न्तरिक्षःशान्तिःपृथिवीशान्तिरापःशान्तिरोषधयःशान्तिः । वन-
स्पतयःशान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वःशान्तिःशान्ति-
रेवशान्तिः सामाशान्तिरेधि ॥ १२ ॥ इतिश्री याजुषं शान्तिसूक्तम् ॥

श्राद्धे यज्ञे जपे होमे वैश्वदेवे सुरार्चने ।

धृतत्रिपुण्ड्रः पूतात्मा मृत्युं जयति मानवः ॥ कात्यायनः

सत्यं शौचं जपो होमस्तीर्थं देवादिपूजनम् ।

तस्य व्यर्थमिदं सर्वं यस्त्रिपुण्ड्रं न धारयेत् ॥ भविष्य पु०

धार्यं भस्म त्रिसन्ध्यं तु गृहिणा जलसंयुतम् ।

सर्वकालं भवेत्स्त्रीणां यतीनां जलवर्जितम् ॥

वनस्थव्रतिकन्यानां दीक्षाहीननृणां तथा ।

मध्याह्नात्प्राग्जलैर्युक्तं परतो जलवर्जितम् ॥

मध्याह्नौलित्रयेणैव स्वदक्षिणकरस्य तु ।

त्रिपुण्ड्रं धारयेद्दीमान् सर्वकल्मषनाशनम् ॥

इति प्रयोगपारिजाते ॥ स्मृतिरत्नावल्यांतु ।

मध्यमाऽनामिकाऽङ्गुष्ठैरनुलोमविलोमतः ।

नेत्रयुग्मप्रमाणं तु त्रिपुण्ड्रं धारयेद्द्विजः ॥

आप्ताः शिष्टविबुद्धास्ते तेषां वाक्यमसंशयम् ।

सत्यं वक्ष्यंति ते, कस्मादसत्यं नीरजस्तमाः ॥ चरकः ॥
 देवानृषीन्मनुष्याँश्च पितृन् गृह्याश्च देवताः ।
 पूजयित्वा ततः पश्चाद् गृहस्थःशेषभुग् भवेत् ॥
 अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणम् ।
 होमोदैवो बलिर्भौतो नृत्यज्ञोऽतिथिपूजनम् ॥
 षष्ठैतान्यो महायज्ञान् न हापयति शक्तितः ।
 सगृहेऽपि वसन्नित्यं सूनादोषैर्न लिप्यते ॥ मनु० ७१ ॥
 देवतातिथिभृत्यानां पितृणामात्मनश्चयः ।
 न निर्वपति पश्चाना-मुच्छ्वसन्नसजीवति ॥
 मातृवत्परदारेषु परद्रव्येषु लोष्टवत् ।
 आत्मवत्सर्वभूतेषु यः पश्यति स पश्यति ॥
 दिवा वा यदि वा रात्रौ यदज्ञानकृतं भवेत् ।
 त्रिकालसन्ध्याकरणात् तत्सर्वं विप्रणश्यति ॥
 उत्तमाङ्गोद्भवाज्ज्यैष्ठ्याद् ब्रह्मणश्चैव धारणात् ।
 सर्वस्यैवास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः ॥
 पस्यास्येन सदाश्रन्ति हव्यानि त्रिदिवौकसः ।
 कव्यानि चैव पितरः किं भूतमधिकं ततः ॥
 भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः ।
 बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः ॥
 ब्राह्मणेषु च विद्वांसो विद्वत्सु कृतबुद्धयः ।

कृतबुद्धिषु कर्तारः कर्तृषु ब्रह्मवेदिनः ॥
 उत्पत्तिरेव विप्रस्य मूर्तिर्धर्मस्य शाश्वती ।
 स हि धर्मार्थमुत्पन्नो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥
 आचाराद् विच्युतो विप्रो न वेदफलमश्नुते ।
 आचारेण तु संयुक्तः सम्पूर्णफलभाग् भवेत् ॥
 ब्राह्मणं दशवर्षं तु शतवर्षं तु भूमिपम् ।
 पितापुत्रौ विजानीयाद् ब्राह्मणस्तु तयोः पिता ॥
 वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी ।
 एतानि मान्यस्थानानि गरीयोयद्यदुत्तरम् ॥ मनु० २।१३६

पंडित नारायण मूलजी पुस्तकालय

कालवादेवी रोड, मुंबई नं. २.

ब्रह्मानित्यकर्म—(शुक्रयजुर्वेदीयानां) जेमां प्रातरुत्थान, भूमि-

स्पर्श, प्रातःस्मरण, मूत्रपुरीषोत्सर्ग, दन्तधावन, प्रातःस्नान, हेमाद्रिकृतस्नान संकल्प, दशविधस्नान, त्रिकालसंध्या, पंचायतनस्थापन, देवपूजा, ब्रह्मयज्ञ, तर्पण, शिवपार्थिवपूजा, वैश्वदेव, भोजनविधि, शयनविधि, रुद्राष्टाध्यायी, श्रावणी-प्रयोग, श्रीसुक्तादिसुक्तो, ईशावास्य, अथर्वशीर्षादि उपनिषदो, कुशकण्डिका, मङ्गलाष्टक इत्यादि अनेक विषयो आपवामां आध्या छे. जेथी अधिकारीद्विजोने नित्यकर्म करवामां बहुज उपयोगी छे. मूल्य रु. १-०-०

पौराण कर्म दर्पण—तेमां षोडश संस्कार व्रतोत्थापन शान्ति प्रयोग नारायण बळी उत्तर क्रिया लग्न जनोई तथा श्रावणी विगेरे सम्पूर्ण विषयोधी भरपूर बीजी आहति... .. ६-०-०

श्रीरुद्रामिषेकानुष्ठान पद्धति—(सभाष्य) आमां पूजानो प्रकार भूमिकाशुद्धि महान्यास पंचवक्रपूजा रुद्रामिषेक प्रकार आर्ती मंत्रपुष्पांजली आशीर्वाद मंत्रो तथा मानस पूजा बीगेरे १-६-०

श्रीहोमात्मक महारुद्र पद्धति २-०-०

गायत्रीपट (छबी) ०-६-०

ब्रह्मयज्ञ नित्यतर्पण सहित त्रिकाल संध्या ०-१-६

संस्कार भास्कर ३-०-०

विनाथी अंत्येष्टी २-८-०

शान्ति कमलाकर ४-०-०

शुक्र यजुर्वेदीय संहिता ३-०-०

सत्यनारायणनी कथा गु. टीका ०-६-०

शुक्रयजुर्वेदी अष्टाध्यायी रुद्रा पांजा ०-४-०

ज्योतिर्विद्याभरण सदीक २-८-०

उद्योतिष रहस्य गुजराती भाषांतर	४-५
मयोर्यं चिन्तामणि मुळमात्रे	०-१
१. जानकालंकार—मूलमंस्कृत श्लोको, पदच्छेद, गुजराती भाषांतर मूल्य रु.	०-१
३. पुराणाक्तमहालयचंद्रश्रावण—विष्णु पुजन ब्रह्मयज्ञ नित्य तपण साधे	०-
४. हस्तस्थाहाकारसमुच्चय -- महाहस्त विगेष्मां उपयोगी जेमां (१) (४) (६) (१६) (४८) (४८) (१६१) (१२०) ए प्रमाणे आठे पत्रो सविस्तर ले	०-
६. ग्रहगोचर उद्योतिष—मूल श्लोको माये शुद्ध गुजराती भाषांतर, ...	०-१-
८. वेदाक्तगण्याहवाचन प्रयोग—यज्ञोदियो माष्ट प्रत्येक प्र. अक्षमांना अगमां अवश्य उपयोगी ले त्मां चार वेदोना मंत्रो न्यस्मां छापला छे. म.	०-२-
९. पुराणाक्त सर्व पूजा अने तांत्रिक देवीपूजन—वेदना अधिकारी जनां माष्ट पौडोपचार पूजनक्रम सुगमरीत्या प्रथित ले. म.	०-३
१०. शिवमहिम्न स्तोत्र—भागति मङ्गल सहित. म.	०-१
११. यजुर्वेदीयत्रिकालसंध्या-मंत्रोक्त संध्यादि विषयोमहित म.	०-५
१३. पारस्कगृह्यसूत्र मूल—मूल्य	०-६
आ. पुरतक तथा उपर लखेलां पुस्तको शिवाय अमां त्यां दरक आ. पुरतको मूल्य.	

पंडित नागायण मूलजी बुकसेलर, मुंबई नं. २.

‘ गुजराती ’ प्रिंटिंग प्रेसमा मणिलाल इच्छाराम देसाई छापु,
सामंत बिल्डिंग मकल कोठ-मुंबई.

